

VAASAN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Nykysuomen ja kääntämisen yksikkö

Camilla Eriksson

Semantiikka *Le Petit Prince* -kirjan ja -sarjakuvakirjan suomennoksessa ja ruotsinnoksessa

Nykysuomen (modern finska) pro gradu -tutkielma

Vaasa 2011

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO	5
1.1 Tutkimuksen tavoite	6
1.2 Aineisto	7
1.3 Menetelmä	7
2 LE PETIT PRINCE -KIRJA JA -SARJAKUVAKIRJA SEKÄ NIIDEN TEKIJÄT	9
2.1 Antoine de Saint-Exupéry	9
2.2 Joann Sfar	10
3 LASTENKIRJALLISUUDESTA JA SARJAKUVASTA	12
3.1 Lastenkirjallisuus kirjallisuusmuotona	12
3.2 Lastenkirjallisuuden kääntämisestä	13
3.3 Sarjakuva kirjallisuusmuotona	15
3.4 Sarjakuvan kääntämisestä	18
4 KÄÄNNÖS SEMANTTISESTA NÄKÖKULMASTA	20
4.1 Lisäykset	23
4.2 Poisjätöt	25
4.3 Semanttiset virheet	26
5 LISÄYKSET, POISJÄTÖT JA SEMANTTISET VIRHEET KÄÄNNÖKSISSÄ	27
5.1 Le Petit Prince -kirjan käännökset	28
5.1.1 Lisäykset	29
5.1.2 Poisjätöt	33
5.1.3 Semanttiset virheet	37
5.2 Le Petit Prince -sarjakuvakirjan käännökset	39

5.2.1 Lisäykset	41
5.2.2 Poisjätöt	45
5.2.3 Semanttiset virheet	50
5.3 Kirjan ja sarjakuvakirjan käännöksiä vertailua	53
5.3.1 Suomennekset	54
5.3.2 Ruotsinnokset	55
6 YHTEENVETOA JA PÄÄTELMÄT	57
LÄHTEET	61

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta**

Laitos:	Nykysuomen ja kääntämisen yksikkö
Tekijä:	Camilla Eriksson
Pro gradu -tutkielma:	Semantiikka <i>Le Petit Prince</i> -kirjan ja -sarjakuvakirjan suomennoksessa ja ruotsinnoksessa
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Nykysuomi (modern finska)
Valmistusvuosi:	2011
Työn ohjaaja:	Jaana Puskala

TIIVISTELMÄ:

I denna pro gradu-avhandling har jag jämfört Antoine de Saint-Exupérys barnbok *Le Petit Prince* samt Joann Sfars seriebok *Le Petit Prince*, som är en tecknad serieversion av Antoine de Saint-Exupérys originalbok, med deras finskspråkiga och svenskspråkiga översättningar. Avsikten med avhandlingen har varit att så mångsidigt som möjligt undersöka hur de finsk- och svenskspråkiga översättarna har översatt den franskspråkiga boken och serieboken. Jag har försökt hitta skillnader mellan originalversionerna och översättningarna, och sedan undersökt hur dessa skillnader inverkar på översättningarna. Jag har även kort jämfört de finska och de svenska översättningarna sinsemellan. Då jag skulle begränsa materialet utgick jag från barnboken och dess kapitelindelning. För att få ett så genomgripande utdrag som möjligt plockade jag ut några kapitel från början, mitten och slutet av boken. Seriebokens material består av de sidor som motsvarar kapitlen i boken.

Jag har undersökt och analyserat mitt material kontrastivt och trespråkigt ur en semantisk vinkel. Jag definierar det semantiska begreppet utgående från flera forskares teorier och tar hjälp av Rune Ingos lingvistisk-pragmatiska betraktelsesätt då jag analyserar mitt material. Denna semantiska analys är mångsidig, men jag har fokuserat på semantiska tillägg, explicitgörande, semantiska utelämnningar, implicitgörande och inexaktheter såsom semantiska fel. Jag har även redogjort för begreppen barnbokslitteratur och seriebokslitteratur samt för specialfrågor i samband med översättning av barnböcker och serieböcker.

Angående barnboken och dess översättningar antog jag att det skulle finnas fler tillägg än utelämnningar, och angående serieboken och dess översättningar antog jag det motsatta, att det skulle finnas fler utelämnningar. Mina antaganden stämmer vad gäller barnböckerna, men överraskande nog stämmer de inte gällande serieböckerna. Jag antog även att de semantiska felens andel skulle vara låg, men även där hade jag fel, det fanns förvånansvärt många fel med tanke på originalversionernas relativt enkla språk och form. Det var intressant att se att det finns så många skillnader, av varierande grad, mellan originalversionerna och deras översättningar.

AVAINSANAT: lastenkirjan kääntäminen, sarjakuvakirjan kääntäminen, semantiikka

1 JOHDANTO

Satuja kerrotaan ja luetaan lapsille monesta eri syystä. Satuja luetaan ehkä ensisijaisesti lasten viihdyttämiseksi ja lohduttamiseksi. Sadut antavat lapsille mahdollisuuden astua maagiseen ja ainutlaatuiseen maailmaan, mahdollisuuden paeta arjesta jännittävään ja mielenkiintoiseen mielikuvitusmaailmaan. Satujen avulla voidaan myös opettaa oikean ja väärän välistä eroa. Onkin aika tavallista, että saduissa on jonkinlainen moraalinen sanoma tai opetus. Sadut tarjoavat yllätyksiä ja ihmeitä, seikkailuja ja jännitystä ja rikastuttavat täten lapsen omaa kieltä ja mielikuvitusta. Lapsi oppii myös keskittymään ja ymmärtämään, ja usein satuihin on lisätty arkisten asioiden opettamista, kuten esimerkiksi luonnontietoa, mutta lapsi oppii myös uusia asioita sekä ihmisistä että maailmasta yleensä.

Yleensä vanhemmat lukevat satuja lapsilleen ja niin olen myös itse tehnyt. Erityisesti yksi satukirja on vuosien aikana jäänyt mieleen ja siitä kirjasta aion nyt kertoa enemmän. Asuin Ranskassa, kun ensimmäisen kerran tutustuin Pikku prinssiin. Luin silloin Antoine de Saint-Exupéryn kirjoittamaa *Le Petit Prince* -kirjaa (1981) hoitolapsilleni, ja vaikka kirja onkin kirjoitettu lapsille, se sopii yhtä hyvin aikuisille. Itse asiassa moni on miettinyt ja siitä onkin keskusteltu kirja-arvioissa, oliko Saint-Exupéryllä myös aikuiset mielessä, kun hän kirjoitti kirjan.

Viime vuosien aikana olen lukenut ruotsiksi käännetyn version omille lapsilleni ja ensivaikutelma oli, että ruotsinnoksesta puuttui jotakin. Ruotsinkielinen versio kirjasta ei vaan välittänyt samaa tunnelmaa kuin alkuperäinen ranskankielinen versio. Tämä herätti kiinnostukseni käännöksiä ja käännösprosessia kohtaan, ja haluan nyt tässä pro gradu -tutkielmassa tutkia, eroavatko käännökset, suomennos ja ruotsinnos, alkuperäisestä teoksesta. Onko niiden välillä eroja ja minkälaisia erot ovat?

Haluan myös tutkia Joann Sfarin sarjakuvakirjaa *Le Petit Prince* (2008), joka on mukaelma Antoine de Saint-Exupéryn romaanista, ja sen käännöksiä sekä ruotsiksi että suomeksi. Tutkin sarjakuvakirjoja samalla tavalla kuin romaaneja, ja lopuksi vertailen, onko romaanien ja sarjakuvakirjojen välillä eroja.

1.1 Tutkimuksen tavoite

Tutkimukseni tavoitteena on mahdollisimman monipuolisesti tutkia, miten suomentajat ja ruotsintajat ovat kääntäneet Antoine de Saint-Exupéryn alkuperäisen *Le Petit Prince* -lastenkirjan ja Joann Sfarin sarjakuvakirjan (*Le Petit Prince*), joka perustuu Saint-Exupéryn alkuperäiseen teokseen. Pyrin löytämään eroja käännöksiin ja alkuperäisversioiden välillä ja tutkin, miten nämä mahdolliset erot vaikuttavat käännöksiin. Tutkin siis mahdolliset erot lastenkirjan ja sarjakuvakirjan ranskankielisten alkuperäisversioiden ja niiden suomennosten välillä ja alkuperäisversioiden ja niiden ruotsinnosten välillä. Haluan tutkia, välittyykö sama merkitys käännöksistä kuin alkuperäisistä teoksista. Tekstimäärä aineistossani on melko pieni ja kielellisesti teksti ei ole mitenkään haastavaa, joten lähtökohtani on, että käännökset ovat mahdollisimman identtisesti käännetty. Oletan, että mahdolliset erot lastenkirjan käännöksissä johtuvat pikemminkin lisäyksistä kuin poisjätöistä, koska mielestäni tuntuu jotenkin luontevammalta, jos käännökseen lisätään esimerkiksi uusia merkityskomponentteja kuin poistetaan niitä. Merkityskomponenttien poisjättäminen on melkein aina menetys, varsinkin jos menetetään myös informaatiota poisjättämisellä. Lisäys taas tekee käännöksestä usein selväsanaisemman (Rune Ingo 1990: 293–294). Sarjakuvakirjan käännösten kohdalla oletan sen sijaan erojen johtuvan pikemminkin poisjätöistä kuin lisäyksistä, koska puhekuplissa on rajoitettu tilaa tekstille ja varsinkin suomen kielen sanat ja lauserakenteet ovat usein melko pitkiä. Oletan myös, että käännöksissä ei ole paljon virheitä juuri siitä syystä, että tekstiä on melko vähän ja se on kielellisesti melko helppoa.

Haluan myös vertailla suomennoksia ja ruotsinnoksia keskenään. Joann Sfarin sarjakuvakirjan suomentaja on käyttänyt Saint-Exupéryn teoksen alkuperäistä käännöstä apuna käännöstyössään (Sfar 2009), ja haluan tuoda esille mahdolliset erot näiden kahden käännöksen välillä. Koska alkuperäinen käännös on tehty 1950-luvulla ja sarjakuvan käännös vuonna 2009, voin olettaa, että niissä esiintyy jonkinlaisia, esimerkiksi aikaan liittyviä, eroja. Sarjakuvakirjan ruotsintaja taas ei ole käyttänyt ruotsinkielistä alkuperäiskäännöstä apuna, joten on mielenkiintoista tutkia, onko sarjakuvakirjan suomennoksen ja ruotsinnoksen välillä eroja. Mielenkiintoista on myös

se, että ruotsintaja Horst Schröder (2010) tiesi kertoa, että ranskalainen kustantaja Gallimard Jeunesse oli pyytänyt, etteivät kääntäjät käyttäisi Saint-Exupéryn alkuperäisteoksen käännöksiä apuna käännoistyössään. Suomentaja on tehnyt päinvastoin.

1.2 Aineisto

Tutkielmani aineisto koostuu Antoine de Saint-Exupéryn ranskankielisestä *Le Petit Prince* -lastenkirjasta ja sen suomennoksesta ja ruotsinnoksesta. Saint-Exupéryn kirjoittama *Le Petit Prince* ilmestyi ensi kerran vuonna 1943, mutta minun tutkimani painos, joka on alkuperäisen teoksen neljäs painos, ilmestyi vuonna 1981. Irma Packalénin suomennos, *Pikku Prinssi*, ilmestyi vuonna 1951 ja Gunvor Bangin ruotsinnos, *Lille prinsen*, vuonna 1952, mutta minulla on myös käännöksistä uudemmat painokset, molemmat ovat vuodelta 2007. Tekstiä ei ole muutettu uusissa painoksissa, ja ne olivat helpommin saatavilla.

Aineistooni kuuluu myös Joann Sfarin sarjakuva, joka on mukaelma Antoine de Saint-Exupéryn romaanista. *Le Petit Prince* -sarjakuvakirja ilmestyi syyskuussa 2008 ja suomennos ilmestyi vuonna 2009. Saara Pääkkönen on suomentanut sarjakuvakirjan *Pikku prinssi*, ja apuna hän on käyttänyt Irma Packalénin suomennosta romaanista. Ruotsinkielisen version sarjakuvasta, *Lille prinsen*, on kääntänyt Horst Schröder ja ruotsinnos ilmestyi vuonna 2010. Olen menestyksettä etsinyt lisää tietoa kääntäjistä.

1.3 Menetelmä

Aion tutkia ja analysoida aineistoani kolmikielisesti ja kontrastiivisesti semanttisesta näkökulmasta. Semanttinen analyysi on monipuolinen, mutta kiinnitän huomiota erityisesti lisäyksiin, poisjättöihin ja virheisiin. Apuna aineiston analyysissä käytän Rune Ingon (1990: 284–298) lingvistis-pragmaattista tarkastelutapaa. Lähtökohtani on siis kontrastiivinen; olen etsinyt eroja ranskankielisen alkuperäistekstin ja suomennoksen ja ruotsinnoksen välillä.

Konkreettisesti olen käynyt läpi ranskankielistä, suomenkielistä ja ruotsinkielistä tekstiä, rivi riviltä ja ruutu ruudulta, sekä romaaneissa että sarjakuvakirjoissa. Olen etsinyt kohtia, joissa käännökset eroavat semanttisesti ranskankielisestä lähtötekstistä. Lopuksi olen myös vertaillut alkuperäisen romaanin käännöksiä sarjakuvan käännöksiin, olen pyrkinyt löytämään kaikki mahdolliset erot käännöksien välillä.

Suurin haaste alkuvaiheessa oli tutkimuksen rajaaminen. Huomasin monta eroa jo ensimmäisellä sivulla. Joitakin nimiä oli muutettu, ja monta asiaa oli kokonaan jätetty pois käännöksistä. Päätin, että tuon esille kaikki mahdolliset erot kolmesta eri otannasta. Antoine de Saint-Exupéryn romaanissa on 27 lukua ja tässä työssä tutkin siis lukuja I – II, XIII – XV ja XXVI – XXVII. Tällä tavalla saan esimerkkejä teoksen alusta, keskeltä ja lopusta. Sarjakuvakirjoissa ei ole lukuja, mutta tutkin ne sivut, jotka vastaavat yllämainittuja lukuja, eli sivut 1–10, 57–71 ja 96–107.

Teoriaosassa käsittelen sekä lastenkirjallisuutta että sarjakuvaa kääntämisen näkökulmasta, ja olen pääasiassa käyttänyt Riitta Oittisen (1995, 1997, 2001, 2004, 2006), Juha Herkmanin (1998) ja Juhani Tolvasen (1996) teorioita tässä tarkastelussa, mutta mainitsen myös muiden tutkijoiden näkökulmia. Olen selittänyt, mitä semantiikalla tarkoitetaan. Lisäksi kerron lyhyesti *Le Petit Prince* -kirjan ja -sarjakuvakirjan tekijöistä ja kääntäjistä ja siitä mistä kirja kertoo, eli juonesta.

2 LE PETIT PRINCE -KIRJA JA -SARJAKUVAKIRJA SEKÄ NIIDEN TEKIJÄT

Tässä luvussa kerron lyhyesti alkuperäisen *Le Petit Prince* -kirjan ja -sarjakuvakirjan tekijöistä ja kirjan juonesta. Alkuperäisen *Le Petit Prince* -kirjan on kirjoittanut Antoine de Saint-Exupéry, ja kirja julkaistiin 1943. Sarjakuvakirja on sen sijaan melko uusi teos, se julkaistiin 2008, ja Joann Sfar kirjoitti sen Antoine de Saint-Exupéryn perillisten pyynnöstä.

2.1 Antoine de Saint-Exupéry

Antoine de Saint-Exupéryn elämä oli lyhyt, hän syntyi kesäkuussa vuonna 1900 Lyonissa, ja 1944 hänen lentokoneensa syöksyi mereen Nizzan tienoilla ja hän menehtyi. Saint-Exupéry oli julkaissut ainoastaan viisi kirjaa, mutta oli silti onnistunut saavuttamaan vankan maineen kirjailijana. Vaikka hän olikin kuuluisa jo elinaikanaan, se ei ollut mitään verrattuna siihen kuuluisuuteen, jonka hän saavutti kuolemansa jälkeen. *Le Petit Prince* -kirja (1943) julkaistiin vuosi ennen hänen kuolemaansa, mutta Saint-Exupéry oli täysin tietämätön kirjan tulevasta suosiosta. (Webster 2002: 11, 17.) *Le Petit Prince* on ranskankielisen kirjallisuuden käännettyin kirja, ja se on ilmestynyt 210 kielellä ja eri murteilla ja sitä on myyty yli 80 miljoonaa kappaletta (Le Petit Prince Multimedia 2009).

Antoine de Saint-Exupéryn isä kuoli, kun Antoine oli 4-vuotias. Hänen äitinsä ei yksin pystynyt hoitamaan kaikkia viittä lastaan, ja he joutuivat tällöin tiukan jesuiitta-koulun kasvatuksen alle. Kovasta kurista huolimatta Saint-Exupéry irtaantui jo nuorena suvun ihanteista ja perinteistä, ja armeijassa hän sai lentoluvan – lentäjänura oli siis alkanut. Hän toimi lentävänä postinkuljettajana, ensin Toulousen ja Dakarin välillä ja myöhemmin hän lensi myös Buenos Airesiin sekä Santiago de Chileen. Vuonna 1931 hän meni naimisiin Consuelo Suncinin kanssa. Saint-Exupéry vietti osan viimeisistä vuosistaan maanpaossa Yhdysvalloissa, ja siellä hän myös viimeisteli *Le Petit Prince* -teostaan. Saint-Exupéry katosi jälkiä jättämättä heinäkuun 31. päivänä vuonna 1944,

kun hänen koneensa syöksyi Välimereen, ja hänen ruumistaan ei koskaan löydetty. (Le Petit Prince Multimedia 2009.)

Saint-Exupéryn elämä oli täynnä huolia ja vaikeuksia, ja *Le Petit Prince* -kirja kuvailee hänen henkilökohtaisia pulmiaan ja valintojaan. *Le Petit Prince* -teoksen ensivaikutelma on, että se on lapsille tarkoitettu yksinkertainen satu, mutta kirjan filosofinen sanoma on yhtä paljon aikuisille suunnattu paljastava omaelämäkerta. Websterin (2002: 285) mukaan teoksen sankari on kirjailija itse, ja tarinan aiheet ovat ystävyys sekä vastuun ja arvojen etsiminen. Kirjailija kertoo tarinan kautta sisäisestä tuskastaan, joka johtui muun muassa hänen myrskyisestä avioliitostaan.

Kirjassa Pikku prinssi asuu asteroidilla B 612 kolmen tulivuoren ja yhden ruusun kanssa. Eräänä päivänä Pikku prinssi jättää asteroidinsa matkustaakseen ympäri maailmaa etsimään ystävää. Saharassa hän tapaa lentäjän, eli itse kirjailijan, joka oli syöksynyt erämaahan koneellaan. Pikku prinssi kertoo matkastaan, jonka varrella hän pysähtyy eri planeetoilla, ja jokainen etappi tai pysähdys kertoo olennaisia viisauksia elämästä. Matkallaan Pikku prinssi tapaa outoja ihmisiä – muun muassa kuninkaan, turhamaisen, juopon, lyhdynsytyttäjän, liikemiehen, maantieteilijän. Maalla hän tapaa ketun, joka saa hänet ymmärtämään, miten paljon hän rakastaa ruusuaan, jonka hän jätti taakseen. Niinpä Pikku prinssi palaa takaisin kotiin ruusun luokse. On syytä mainita, että tämä on vain yksi tapa tulkita kirjaa. Moni näkee myös kirjan ”jäähväiskirjeenä”, heidän mielestään Antoine de Saint-Exupéryn mystinen kuolema olikin itsemurha, ja hän kertoi itse tulevasta itsemurhasta *Le Petit Prince* -kirjan kautta.

2.2 Joann Sfar

Le Petit Prince -sarjakuvakirjan tekijä Joann Sfar syntyi Nizzassa vuonna 1971. Ensin hän opiskeli humanistisessa tiedekunnassa Nizzan yliopistolla ja valmistuttuaan sieltä hän lähti Pariisiin opiskelemaan maineikkaaseen ranskalaiseen taidekouluun. Hän aloitti sarjakuvien piirtämisen jo lapsena, ja opintojen ohella hän lähetti jatkuvasti sarjakuvia eri kustantajille – tuloksetta. Lopulta hänen sarjakuvansa haluttiin julkaista. Kolme eri

kustantajaa oli kiinnostunut hänen työstään, ja Sfar otti mielellään kaikki kolme tarjousta vastaan, koska hän pelkäsi työttömyyttä. Suosio oli taattu. Joann Sfar on 15 vuoden aikana ehtinyt julkaista 150 sarjakuva-albumia. (Ory & Delaroche 2008.)

Joann Sfarin ollessa 3-vuotias hänen äitinsä kuoli. Isoisä antoi silloin *Le Petit Prince* -äänikasetin hänelle, koska hänen mielestään kirjan arvot olivat positiivisia. Hän oppi silloin ymmärtämään kuolleen ihmisen rakastamisen merkityksen Antoine de Saint-Exupéryn romaanin kautta. Sfar oletti, että kaikilla on muisto tai historia, joka liittyy *Le Petit Prince* -tarinaan. Muutama vuosi ennen sarjakuvakirjan ilmestymistä Sfar sai kuulla, että Saint-Exupéryn perilliset toivoivat, että hän tekisi sarjakuvakokoelman romaanista. Hän epäröi hetken, koska hän ei halunnut tuhota tarinan mystiikkaa, mutta ensimmäisen haparoivan yrityksen jälkeen sarjakuvan piirtäminen eteni melkein itsestään. Näin jälkepäin voidaan todeta, että Sfarilla ei ollut ainoatakaan syytä huoleen. Joann Sfarin mukaelma Antoine de Saint-Exupéryn romaanista on valittu parhaaksi sarjakuvaksi vuonna 2008 (*L'Express* -lehden *Lire* -toimituksen valinta). (Ory & Delaroche 2008.) Hän sai myös palkinnon kansainvälisillä sarjakuvafestivaaleilla vuonna 2008.

Sarjakuvakirjan tarina pysyy samana kuin Antoine de Saint-Exupéryn romaanissa, eli Joann Sfar ei ole muuttanut tarinaa. Sfar on ainoastaan muuntanut romaanin sarjakuvaksi.

3 LASTENKIRJALLISUUDESTA JA SARJAKUVASTA

Tässä luvussa kuvailen lastenkirjallisuutta ja sarjakuvaa, jotka eroavat monella tavalla muusta kirjallisuudesta. Sekä lastenkirjallisuus että sarjakuva voivat usein olla haasteellisia kääntäjälle esimerkiksi kuvien ja piirrosten osalta. Kääntäessään kääntäjän pitää ottaa huomioon kuvat, jotta teksti ja kuva vastaavat toisiaan. Myös sarjakuvan ominaisuudet, kuten esimerkiksi tekstin rajallinen tila, asettavat haasteita kääntäjälle. Tuon nyt esille eri tutkijoiden näkemyksiä.

3.1 Lastenkirjallisuus kirjallisuusmuotona

Lastenkirjallisuuden asema sekä kirjallisuudenlajina että tutkimuskohteena on ollut marginaalinen. Yksi syy siihen voi olla, että lastenkirjat nähdään yksinkertaisina, samankaltaisina ja toisiaan jäljittelevinä. Lastenkirjojen välillä on kyllä yhtäläisyyksiä rakenteessa, henkilöhahmoissa ja kielessä, näin ollen ne myös eroavat aikuiskirjallisuudesta. Sekä kirjailijat että kääntäjät kiinnittävät todennäköisesti enemmän huomiota ymmärrettävyyteen kun on kyse lastenkirjasta, ja lapset ovat monella tavalla aikuislukijoita vaikeampi kohderyhmä. Tämä onkin iso haaste kirjailijalle ja kääntäjälle; jos teksti on liian vaikeaa, kiinnostus kirjaan häviää. (Tiina Puurtinen 2000: 106–107.)

Lastenkirjallisuudella on monta tehtävää. Lastenkirjat eivät ole vain viihdettä vaan myös tärkeä kasvatuksen ja sosiaalistumisen väline. Kaikki ideologiset, didaktiset, eettiset ja moraaliset normit ovat voimakkaita lastenkirjallisuudessa. Lastenkirjan on oltava ideologisesti ja moraalisesti niin sanotusti ”hyväksi lapselle”. Kirjan juonen, henkilökuvausten ja kielen on myös oltava mukautettu niin, että se vastaa lapsen käsityskykyä ja lukutaitoa; esimerkiksi ironia on syytä kokonaan jättää pois lastenkirjallisuudesta. Käsitukset siitä, mikä on hyväksi lapselle ja mitä lapsi ymmärtää, ovat erilaisia eri kulttuureissa, joten kääntäjä saattaa joutua muokkaamaan lähtötekstiä niin, että se vastaa kohdetekstin kulttuurin käsityksiä ja normeja. (Puurtinen 2000: 107.) Oittisen (2006: 35–36) mukaan kirjoja saadaan markkinoille vasta silloin kun aikuisten

odotukset on täytetty ja heidät on saatu vakuutettua asiasta. Aikuiset ovat siis lastenkirjojen tuottajia ja lapset kuluttajia.

Lapsille suunnatuissa kirjoissa on hyvin usein jonkinlaista kuvitusta. Kuvalliset kirjat voidaan jaotella kolmeen eri tyyppiin sen mukaan, missä järjestyksessä kirjan eri elementit (teksti ja kuva) ovat syntyneet. Kun puhutaan eppisestä kuvakirjasta, tarkoitetaan sellaista kirjaa, jossa sanat ovat syntyneet ensin ja kuvat vasta tekstin jälkeen, eli kuvitettu teksti. Tarina toimii siis yhtä hyvin ilman kuvia. Laajennetussa kuvakirjassa kirjoittajalla on alusta asti ollut mielessä, että teksti kuvitetaan. Verbaalinen tarina ei siis ole täydellinen ilman kuvitusta. Kolmas tyyppi on ns. aito kuvakirja, jossa kuvaa ja sanaa ei voi erottaa toisistaan. Kuva ja sana tukevat toisiaan ja tarina ei ole ymmärrettävissä ilman toista. (Oittinen 2004: 28.) Le Petit Prince -kirjan kohdalla on kyse eppisestä kuvakirjasta, kirjassa ei ole paljon kuvia ja tarina toimisi yhtä hyvin ilman kuvia.

3.2 Lastenkirjallisuuden kääntämisestä

Moni on kiinnostunut kääntämisestä yhä enemmän. Yksi syy tähän on se, että käsityksemme kääntämisestä on muuttunut ja kääntäjän rooli on vahvistunut paljon viime vuosikymmenien aikana. Nykyään hyväksytään, että kääntäjän työ on myös vaikuttamista ja että kääntäjä tekee valintoja oman minänsä ja vallitsevien normien perusteella. Lastenkirjallisuuden kääntäminen on hyvä esimerkki tästä: sekä yhteiskunnan lapsikäsitys että kääntäjän oma lapsikäsitys vaikuttavat yhdessä käännöksen lopputulokseen. (Oittinen 2001: 133–134.)

Oittisen (2004: 92–94) mukaan kääntäminen on uudelleenkirjoittamista uudelle, uudenkieliselle ja -kulttuuriselle kohdeyleisölle. Kääntämisessä eri ihmisänet, kulttuurit ja maailmat kohtaavat ja vaikuttavat toisiinsa. Myös eri tilanteet (paikka, aika, sosiaalinen ja historiallinen tilanne) vaikuttavat yhdessä käännökseen, ja jos joku pieni osatekijä muuttuu, niin koko asia ymmärretään eri tavalla. Kääntäjä ottaa siis huomioon paitsi itse tekstin, myös tilanteen, käännöksen eri lukijat ja oman taustansa ja

persoonallisuutensa. Niin sanottu hyvä kääntämistapa, eli vallitsevat kääntämisen normit, vaikuttaa myös käännökseen.

Puurtinen (2000: 107–108) on sitä mieltä, että lastenkirjallisuuden kääntäjältä jopa odotetaan läheteoksen manipulointia, joka voi kohdistua sekä kieleen että sisältöön. Hyvä esimerkki tästä on Peppi Pitkätossun ranskannos. Ranskalaisesta Pepistä onkin yhtäkkiä tullut kiltti ja hyvin kasvatettu tyttö, vaikka alkuperäinen Peppi on kohteliaisuusnormeja rikkova tyttö. Tämä oli ilmeisesti sopimatonta ranskalaisvanhemmille. Tästä käy ilmi, että lastenkirjailijan ja lastenkirjallisuuden kääntäjän on miellytettävä kahta erilaista yleisöä, ensisijaisesti lapsia, mutta myös aikuisia. Tämä toissijainen kohderyhmä on juuri se ryhmä, joka ostaa lastenkirjoja, lukee niitä ääneen lapsille ja kirjoittaa niistä arvosteluja.

Oittinen (2004: 94–95) on kuvaillut eri tutkijoiden määritelmiä lastenkirjallisuudesta. Lastenkirjallisuuden rajat ovat hyvin epämääräiset, ja sekä tyyliä että sisältöä on vaikea määritellä. Yhtä epämääräinen käsite on myös lapsilukija. Monet tutkijat ovat kuitenkin tulleet siihen tulokseen, että lastenkirjallisuus määritellään sen lukijoiden perusteella. Tämä vahvistaa Oittisen omaa näkemystä asiasta, eli käännetään nimenomaan lapsille eikä lastenkirjallisuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että kääntäjän on koko ajan pidettävä lapsilukija mielessään ja keskittyä itse lukijaan. Lukijakeskeisessä käänösprosessissa on tarkasti pohdittava tulevia lukijoita ja heidän suhtautumistaan käännettyyn tekstiin.

Kun käännetään lapsille, on otettava huomioon erityisesti luettavuus, ymmärrettävyys ja tyyli. On itse asiassa enemmän kyse tilanteen luettavuudesta kuin itse sanallisen tekstin luettavuudesta. Luettavuus koostuu monista eri tekijöistä ja on siis otettava huomioon sekä lukijan ominaisuudet (kuten kielitaito, elämäkokemus, koulutus ja ikä) että tekstin sisältö, tyyli ja kieli. Käytännössä tekstin luettavuus saattaa tuntua liian vaikealta, jos tekstissä on käytetty paljon pitkiä sanoja, virkkeitä ja kappaleita. Myös määreiden, verbien ja lauseenvastikkeiden määrä sekä muut typografiset keinot, kuten esimerkiksi kirjainten ulkoasu ja tekstin asettelu sivulla, vaikuttavat tekstin luettavuuteen. Tekstin luettavuus on heikompi, jos verbien käyttö on liian vähäistä ja jos adverbien ja adjektiivien käyttö on liian runsasta. Myös tekstin ja kuvien asettelu vaikuttaa tekstin

ymmärrettävyyteen. Yksinkertainen, luonteva ja puhekielenomainen teksti on helppo lukea ja ymmärtää. Helposti luettava teksti koostuu pääsanoista ja yksinkertaisista lauserakenteista, sivulauseiden ja sisäkkäisrakenteiden määrä saa olla vähäinen. Ymmärrettävyyden osalta on tärkeää, että käytetään tuttuja sanoja ja käsitteitä, ja että tekstissä ei ole liian paljon asiaa ja liian vähän tapahtumia. (Oittinen 1997: 102–103.)

3.3 Sarjakuva kirjallisuusmuotona

Sarjakuvalla on oma ilmaisukielensä, jonka sen piirtäjät ja lukijat ovat omaksuneet. Jokainen sarjakuvan tekijä luo kuitenkin oman tyylinsä, ja lukija ymmärtää ja tulkitsee sarjakuvaa omista lähtökohdistaan. Sarjakuva on itsenäinen ilmaisumuoto, jota on vaikea määrittellä sen moninaisuuden ja lukuisten käyttöyhteyksien vuoksi. Määrittelyyrityksiä on kyllä esitetty, mutta aina löytyy sellaisia sarjakuvia, jotka rikkovat jonkun tietyn määritelmän joltakin osin. Voidaan kuitenkin todeta, että suurin osa sarjakuvista julkaistaan painettuina (lehtinä ja kirjoina) ja suurin osa niistä koostuu myös kuvasarjan ja mahdollisen tekstiaineksen avulla kerrotusta kertomuksesta. (Juha Herkman 1998: 21–22.)

Kerronnallisuus on ehkä merkittävin tekijä sarjakuvien määrittämisessä. Tällä tarkoitetaan, että tarina tuodaan esille sarjallisesti kuvien ja sanojen avulla. Sarjakuvia tutkittaessa keskeinen asema on myös kerronnallisuudella, koska se liittyy siihen, kuinka lukija tulkitsee sarjakuvan ja miten sarjakuvasta muodostetaan mielikuvia. Tutkitaan myös, vaikuttaako sarjakuva juonen tulkitsemiseen myönteisesti tai kielteisesti. Määritelmistä huolimatta sarjakuva on omanlaisensa kokonaisuus, joka koostuu vaihtelevista kerrontatavoista, kuvista, sanoista ja julkaisumuodoista. (Herkman 1998: 22.)

Sarjakuvien ehkä mielenkiintoisin ominaisuus on niiden tapa yhdistää erilaisia esittämisen tapoja toisiinsa. Sarjakuva koostuu staattisista kuvista ja tekstistä, ja tätä yhdistelmää pidetään sarjakuvan ominaispiirteenä ja vahvuutena. Tällainen sanan ja kuvan yhdistäminen mahdollistaa asioiden kertomisen nopealla, helpolla ja

taloudellisella tavalla. Sarjakuvista löytyy myös paljon sellaisia merkkejä, jotka eivät luokituta sanoiksi tai kuviksi ja jotka ovat sarjakuville ominaisia. Tällaiset merkit, joita Herkman kutsuu efekteiksi, mahdollistavat liikkeen ja äänen välityksen lukijalle. (Herkman 1998: 26.)

Sarjakuva koostuu päällekkäisistä merkkiketjuista, jotka kaikki määrittelevät toisiaan ja jos niitä kaikkia ei pystytä lukemaan, suuri osa sisällöstä menee varmasti ohi, sitä ei siis ymmärretä. On otettava huomioon kaikki esitetyt kerronnalliset keinot ja tasot jotka ovat kaiken lisäksi näkyvissä yhtä aikaa. (Pekka A. Manninen 1995: 54–55.) Herkmanin mukaan sarjakuvan merkkijärjestelmä koostuu sanasta, kuvasta ja efektistä. Merkkijärjestelmän avulla saadaan aikaan kokonaisvaikutelma sarjakuvan kielestä. Ruutu nähdään myös sarjakuvakielen osatekijänä ja sen avulla muodostetaan kerronnallisia jatkumoa. (Herkman 1998: 26.)

Sarjakuvapiirtäjä käyttää erilaisia tekniikoita, kuten ruutujen sijoitteluun ja muotoon liittyviä seikkoja, tarinan lukemisen helpottamiseksi. Sarjakuvien lukeminen on kuitenkin hankalaa, jos sarjakuvan merkkijärjestelmät eivät ole ainakin jossain määrin lukijalle tuttuja. Ruutujen graafiset ja sanalliset kokonaisuudet ovat usein monimutkaisia. (Manninen 1995: 34.) Sarjakuvan tekijä ja lukija toimivat samojen sääntöjen mukaisesti, koska heidän havaintonsa ja merkitysmaailmansa kytkeytyvät yhdistäviin kulttuurikonteksteihin (Herkman 1998: 49).

Muiden merkkijärjestelmien ohella kuva on nähty sarjakuvan hallitsevana elementtinä. Sarjakuva koostuu sarjasta kuvia, jotka liittyvät toisiinsa ja joiden avulla voidaan kertoa esimerkiksi vitsi (stripit) tai tarina (pidemmät sarjakuvat). Kuvan vahvuutena on se, että se mahdollistaa nopean informaation ja vaikutelman välittämisen lukijalle. Kirjoitettu teksti välittää vaikutelman paljon hitaammin. Kuvan vahvuudesta onkin syntynyt arkinen lausahdus ”yksi kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa”. (Herkman 1998: 27)

Mannisen mukaan strippi muodostuu muutamasta ruudusta, ja se ilmestyy usein esimerkiksi sanomalehdissä. Yksittäinen strippi on aina erillinen kokonaisuus, ja sen pystyy ymmärtämään sanomalehden satunnainenkin lukija. On myös laajempia, yhden

sivun mittaisia strippejä, jotka ilmestyvät esimerkiksi aikakauslehdissä. Mannisen mielestä näitä pidempiä strippejä olisi syytä kutsua kuvariveiksi. Sarjakuvanovelli on yli yhden sivun mittainen, ja se julkaistaan useimmiten sarjakuvalehdessä. Jos sarjakuvanovelleja kootaan, saadaan aikaiseksi novellikokoelman tapainen sarjakuvalbumi, jota voidaan sanoa itsenäiseksi julkaisuksi. (Manninen 1995: 33–34.)

On jo todettu, että kuva on hyvin tärkeä sarjakuvailmaisussa, mutta on kuitenkin vaikea löytää sellaista sarjakuvaa, jossa olisi pelkästään kuvia. Useimmiten sarjakuvat ovat myös tekstitettyjä, ja teksti voi esiintyä eri muodoissa. Tekstiä, joka on sijoitettu ruudun reuna-alueille, kutsutaan kertovaksi tekstiksi, eli tekstin tehtävä on täydentää tai selittää itse kuvaa. Nykyään on toki tavallisempaa esittää eri hahmojen dialogi puhekuplissa. Niiden avulla voidaan myös ilmaista tunteita ja säätää äänen voimakkuutta. Äänen visualisointi on sarjakuville tyypillistä. Ääniefektin tai onomatopoeettisen ilmaisun avulla voidaan ns. visualisoida ääntä. Sarjakuvista voidaan eritellä vielä yksi tapa käyttää kirjoitettua sanaa, eli detaljitekstit. Ne ovat pieniä ja usein humoristisia yksityiskohtia, kuten esimerkiksi kylttejä tai julisteita. (Herkman 1998: 40–43.)

Kiinnostava erikoispiirre on myös se, että sarjakuvien tekstiosuudet ovat lähes aina käsinkirjoitettuja. Vaikka nykyään voidaankin matkia käsintekstausta tietokoneella, suositaan oikeaa käsintekstausta kuitenkin esteettisistä syistä monissa sarjakuvissa. Käsintekstaus on enemmän ihmisäänen tapainen ja repliikit ja dialogit tuottavat enemmän informaatiota, kun typografiaa ja ulkoista muotoa käytetään eri tavalla. (Herkman 1998: 42.)

Alkuperäisessä aineistossani kaikki dialogit ja repliikit sekä kertova teksti on käsinkirjoitettu ja niin myös ruotsinnoksessa, kun taas suomenkielisessä käännöksessä on käytetty tekstinkäsittelyohjelman avulla jäljiteltä käsintekstausta. Molemmat käännösversiot ovat kyllä sinänsä onnistuneita, vaikka käsintekstatut versiot antavat enemmän eloa sarjakuvan hahmoihin.

Sarjakuvissa kuvataan usein ääntä, liikettä ja tunnetiloja tietynlaisilla merkeillä. Merkkien avulla voidaan imitoida esimerkiksi liikettä kuvaamalla liikeratoja viivoilla ja

ääntä voidaan jäljitellä ilmaan piirretyillä kirjaimilla jne. Yleisin merkinnöistä on todennäköisesti puhekupla, joka tavallisessa muodossaan kuvaa normaalia puhetta ja esimerkiksi räjähdysmäinen puhekupla kuvaa huutoa. Nämä eri merkinnät ovat yleisesti käytössä ja tottunut sarjakuvan lukija ei tulkitse näitä merkintöjä tietoisesti. (Manninen 1995: 38.)

Herkman kutsuu näitä merkintöjä efekteiksi, koska hänen mielestään ne täydentävät sarjakuvan muita elementtejä. Efektit ymmärretään siis ainoastaan sarjakuvan muun kuvan ja tekstin yhteydessä. Efektejä muokataan jatkuvasti niin että ne sopivat aikaan, esimerkkinä voidaan ottaa merkki tai efekti, joka symbolisoi uutta ideaa. Jos aiemmin käytettiin kynttilää, niin nykyään käytetään hehkulamppua uuden idean syntymisen merkinä. (Herkman 1998: 44–46.)

3.4 Sarjakuvan kääntämisestä

Sarjakuvaa kääntäessään kääntäjän on pohdittava teoskokonaisuuden toimivuutta ja osien suhdetta kokonaisuuteen. Sarjakuvan visuaalisuus on paljon muutakin kuin vain kuvitus. Monet eri tekijät (kuten kirjainten muodot, otsikot, layout jne.) vaikuttavat kokonaisuuteen. Nämä seikat ovat yhtä tärkeitä kuin konkreettiset ongelmat, kuten tekstin mahduttaminen kuvakirjan varattuun tilaan, ja kääntäjän on otettava ne kaikki huomioon. (Oittinen 1995: 93.)

Yli satasivuisia sarjakuva-albumeja kutsutaan sarjakuvakirjoiksi ja näiden kääntäminen muistuttaa paljolti elokuvien tai romaanien kääntämistä. Suurin haaste sarjakuvakirjan käännöstyössä on tekstille varattu rajallinen tila. Kuten myös elokuva- ja televisiokääntämisessä teksti on saatava mahtumaan sitä varten varattuun tilaan. Koska suomen kielen sanat ja lauserakenteet ovat usein niin pitkiä, kääntäjä joutuu lyhentämään käännettyä tekstiä – tietysti sävyn säilyttäen. (Juhani Tolvanen 1996: 205–206.)

Usein toistuva ongelma sarjakuvakääntäjälle on myös Saara Hyypän mukaan tilan puute. Erityisesti suomentajalle puhekuplat ovat usein liian pieniä, ja nykyään kun kirjoitetaan useimmiten tietokoneella, merkkejä lasketaan tarkasti. Jos sarjakuvakirja tekstataan käsin, taitava tekstaaja saa paljon enemmän mahtumaan puhekuplaan. On myös tärkeää, että puhekuplan visuaaliset ominaisuudet otetaan huomioon, tekstin tarkoitus ei ole kilpailla kuvan kanssa. (Hyypä 2005: 126.)

Hyypä korostaa vielä visuaalisen ja verbaalisen suhteen tärkeyttä. Sanojen valintaa on mietittävä tarkasti, jotta alkuteoksen sanoma, tunnelma ja jännitteet välittyvät lukijalle. Juuri rajoitetun tilan ja tekstin vähyden takia on mietittävä erityisen huolellisesti sananvalintojaan, koska niiden osuvuus on tällaisessa käännöstilanteessa vieläkin tärkeämpää. Hyypä puhuukin verbaalisesta askartelusta, koska sanojen tai ääniefektien kääntäminen ja asettaminen puhekupliin on haasteellista ja aikaa vievää työtä. (Hyypä 2005: 122, 129–130.)

Tolvasen mielestä on oltava vieläkin tarkempi sarjakuvien kääntämisessä kuin muiden teosten kääntämisessä, koska virheet huomataan sarjakuvissa helpommin. Sanomalehtisarjoissa voidaan esimerkiksi jättää joku vitsi kääntämättä ja ottaa toinen strippi sen tilalle, mutta sarjakuvakirjassa vitsi on vain käännettävä. Aina kun törmää johonkin epäilyttävään sanaan kannattaa pysähtyä ja miettiä, mitä tietyllä sananvalinnalla haetaan. Samalla sanalla voi jonkun tietyn maan kielellä olla monta eri merkitystä kuin esimerkiksi Suomessa. Esimerkiksi englannin kielessä sana *address* voi suomeksi olla sekä *osoite* että *puhe*. (Tolvanen 1996: 211.) Sarjakuvakääntäjän on oltava utelias, kärsivällinen ja epäluuloinen, ja hänellä on myös oltava hyvä suomen kielen taito sekä lähdekielen ja -kulttuurin tuntemus. Kääntäjä ei saa heikentää alkuperäisen teoksen tunnelmaa. (Tolvanen 1996: 212–213.)

4 KÄÄNNÖS SEMANTTISESTA NÄKÖKULMASTA

Tulevilla sivuilla pyrin antamaan yleiskuvan semantiikka-käsitteestä sekä selittämään tämän työn teoreettisia lähtökohtia. Tutkielman teoreettinen luku perustuu Rune Ingon lingvistik-pragmaattiseen tarkastelutapaan, josta käytän osa-alueita, jotka ovat kiinnostavia aineistoni kannalta. Tuon esille myös muiden tutkijoiden näkemyksiä aiheesta.

Lingvististen käännosteorioiden avulla voidaan tarkastella käännoksiä ja kääntämistä vertaamalla eri merkityskomponenttien toimintaa lähtötekstissä ja käännoksessä. Mahdolliset kieliopilliset ja sanastolliset erot voidaan luokitella ja systematisoida lingvististen käännosteorioiden pohjalta. Inkeri Vehmas-Lehdon mukaan näiden teorioiden kääntämishanne on semanttinen ekvivalenssi, eli merkitysvastaavuus. Teoriat perustuvat siihen näkemykseen, että sama asiasisältö voidaan ilmaista kaikissa kielissä, mutta eri keinoin. Asiasisältö välitetään tarkasti samalla kun pyritään luontevaan kieliasuun. (Vehmas-Lehto 1999: 35–36.)

Ingon (1990: 284–285) lingvistik-pragmaattisen tarkastelutavan mukaan arvioidaan käännosten laatua lähtötekstin ja käännoksen, eli kieliaineksen, pohjalta. Kääntäjän ensisijainen tehtävä on merkityksen siirtäminen lähtökielestä kohdekieleen, ja käännoksen on oltava aidon tuntuinen, samalla kun se vastaa alkuperäistekstiä. Kääntäjän on pyrittävä vapaaseen käännokseseen, ns. joustokäännokseseen. Tämä tarkoittaa sitä, että kääntäjä yrittää kääntää niin tarkasti kuin mahdollista, mutta kuitenkin käyttäen aitoa ja luonnollista kohdekieltä. ”Niin tarkasti kuin mahdollista, niin vapaasti kuin on tarpeen” -periaatteen mukaan kääntäjän on syytä poiketa alkuperäisestä tekstistä, jos suora ja tarkka käänno huonontaisi tai heikentäisi kohdekieltä jollakin tavalla.

Vehmas-Lehto (1999: 26) mainitsee kolme eri päätapaa kääntää tekstiä. Hän kertoo kahdesta eri ääritapauksesta, eli mielivaltaisesta kääntämisestä ja muodollisesta vastaavuudesta. Mielivaltainen kääntäminen tarkoittaa sitä, että kääntäjällä on täysin vapaat kädet käännettävän tekstin kanssa, ja muodollinen vastaavuus tarkoittaa taas sitä,

että kääntäjän on pysyttävä niin lähellä lähtötekstin kieliasua kuin mahdollista. Näiden kahden tapauksen väliin on sijoittunut ns. vapaa käänös, jossa kääntäjä pyrkii välittämään mahdollisimman hyvin lähtötekstin sisällön ja ominaisuudet, mutta kuitenkin ottamalla kohdekielen vaatimukset huomioon.

Kielellinen teksti on kaksijakoinen ja koostuu muodosta ja merkityksestä. Lähtötekstin ja käännetyn tekstin muotoa ja merkitystä pidetään pohjana arvioinnissa, mutta on kuitenkin muistettava, ettei niitä voi siirtää lähtökielestä kohdekieleen muuttumattomina. Merkityksen ja muodon siirtämisen lisäksi on myös otettava huomioon kulttuurisia аспекteja, koska käännetty teksti joutuu usein uuteen kieli- ja kulttuuriympäristöön. (Ingo 1990: 285.)

Marja-Leena Piitulainen (1998: 165) puhuu myös kielellisen merkin kaksijakoisuudesta, josta seuraa merkityksen ja muodon välinen kiinteä yhteys. Piitulaisen mielestä muoto on nähtävä laajasti, eli kieliopillisena taivutusmuotona, lauseena, lausekkeena, sanana ja morfeemina, jotka kaikki ilmaisevat merkitystä. Muodot ovat siis alisteisia merkitykselle. Tämä tarkoittaa sitä, että muodot ovat olemassa merkityksen ilmaisemista varten.

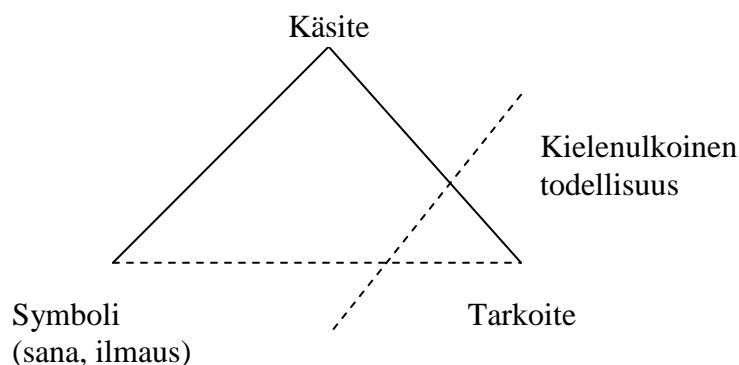
Ingo (1990: 284–298) tarkastelee käännetyn tekstin laatua neljän aspektin osalta. Nämä neljä aspektia ovat: kielioppi, kielen variaatio, semantiikka ja pragmatiikka. Tarkastelutapa koostuu siis monesta eri osa-alueesta, mutta pro gradu -tutkielmassani keskityn ainoastaan semantiikkaan.

Ihmiskunta kommunikoi kielen avulla ja tärkein kielellinen funktio on siten kielen informatiivinen funktio. Kieliopillinen rakenne vaikuttaa merkitykseen, mutta ne komponentit, jotka kantavat eniten merkitystä, ovat yksittäiset sanonnat, sanat ja morfeemit. Kääntäjän tärkein tehtävä on merkityksen siirtäminen lähtökielestä kohdekieleen. Siksi onkin kiinnitettävä suurta huomiota juuri siihen ja selvitettävä, miten lähtötekstin merkitys on siirtynyt käännökseen. Perusteellisen semanttisen analyysin avulla tiedetään, minkälaisia käänösvastineita on etsittävä. (Ingo 2007: 86–87.)

Oittinen (1995: 49, 142–143) selittää, että kääntäminen ei tarkoita samankaltaisuuden tavoittelua. Kun käännetään, joudutaan aina manipuloimaan ja muokkaamaan tekstiä tiettyä tarkoitusta ja tiettyä lukijakuntaa varten. Kääntäjä kääntää aina vallitsevien normien perusteella ja hän joutuu sekä lisäämään uusia komponentteja tekstiin että poistamaan niitä. Oittisen mukaan vastuullinen kääntäjä arvostaa sekä alkuteosta että lukijaa ja hänen on uskallettava tehdä tekstistä omaansa.

Vehmas-Lehto (1999: 19–20) seuraa myös tätä samaa ajattelutapaa. Hän selittää, että käännöksen ulkoasu saattaa vaatia, että joitakin asioita selitetään eksplisiittisesti, eli kerrotaan selvin sanoin niitä seikkoja, jotka lähtötekstissä ei ole suoraan ilmaistu. Tällaisia seikkoja ei kannata jättää selittämättä, jos se vaikeuttaa tekstin lukemista ja ymmärtämistä. Kääntäjä ei ole mikään automaatti, joka vain koodaa tekstiä kielestä toiseen. Kääntäjä on kaksikielisen viestinnän asiantuntija, joka ratkaisee ongelmia ja valitsee parhaat käännösvaihtoehdot tiettyyn käännökseen.

Ingo (2007: 87) on käyttänyt Ogdenin ja Richardsin tunnettua semanttista kolmiota apuna, kun hän on määritellyt sanan merkityksen. Ingo on itse esittänyt kolmion seuraavasti (ks. kuvio 1.):

Kuvio 1. Semanttinen kolmio (Ingo 2007: 87).

Ajatelkaamme esimerkiksi käsitettä *sauna*. *Sauna*-sana symbolisoi ajatustasolla olevaa käsitettä, joka taas viittaa kielenulkoiseen tarkoitteeseen. Katkoviiva sanan ja tarkoitteen

välillä osoittaa, että on kyse sovinnaisesta suhteesta. Tämä tarkoittaa sitä, että suomenkielisillä on yhteinen sopimus siitä, että esimerkiksi lämmitettyä pientä huonetta kutsutaan *saunaksi*. Puhuja ajattelee saunaa, mikä saa hänet lausumaan sanan *sauna*. Kuulija taas kuulee *sauna*-sanon, hänen aivoissaan syntyy tätä vastaavaa käsite ja hänkin ajattelee saunaa. (Ingo 2007: 87)

Kun puhutaan sanojen merkityksestä, on tapana erottaa kaksi peruselementtiä, denotaatio ja konnotaatio. Denotaatio tarkoittaa jonkun tietyn sanan peruserkitystä ja konnotaatio taas sanan assosiaatiosisältöä. Tarkassa käännoistyössä nämä molemmat elementit on otettava huomioon. Esimerkkinä voidaan ottaa suomenkielinen sana *rakkauslapsi*. Jos tätä sanaa käytetään suomenkielisessä tekstissä, on sopimatonta, jos ruotsinnoksessa käytetään sanaa *oäkting*. On siis löydettävä sana, jolla on samanlainen tunnearvo tai assosiaatiosisältö, molemmissa kielissä. (Ingo 2007: 88, 125.)

Semanttisessa analyysissä on myös kiinnitettävä huomiota ns. petollisiin ystäviin. Ne ovat sellaisia sanoja, jotka ovat äänteellisesti samankaltaisia. Esimerkkinä voidaan katsoa tanskan ja ruotsin sanaa *by*. Luulisi, että sanalla on sama merkitys tanskassa ja ruotsissa, molemmat kielet ovat skandinaavisia kieliä ja lähellä toisiaan. Tosiasia on, että tanskan sana *by* tarkoittaaakin 'kaupunkia', kun taas ruotsiksi *by* on 'kylä'. (Ingo 2007: 110–112.)

Semanttinen analyysi on monipuolinen, ja sen laajuudesta johtuen en tule tutkimaan kaikkia osa-alueita aineistoni käsittelyssä. Kiinnitän erityisesti huomiota niihin osa-alueisiin, jotka ovat kiinnostavia aineistoni kannalta, eli lisäyksiin, poisjättöihin ja semanttisiin virheisiin.

4.1 Lisäykset

Poisjättöjen ohella helpoimmin havaittavat muutokset käännoksessä ovat kääntäjän tekemät lisäykset. Vaikka nämä muutokset erottuvat melko selkeästi, ei ole aina yhtä helppoa luokitella niitä turhiksi tai aiheellisiksi käännoksen laadun kannalta. Joskus

lähtö- ja kohdetekstien kulttuurierot ovat niin suuret, että on tarpeellista tehdä muutoksia, joko lisäämällä tai jättämällä pois merkityskomponentteja tekstistä. Nyökkisääntönä voisi tällaisissa tapauksissa pitää sitä sääntöä, että kun on kyse aiheellisista lisäyksistä tai poisjätöistä, syyt ovat yleensä pragmaattisia. Kääntäjä joutuu siis tekemään lisäyksiä käännökseen, jotta kohdekielen lukijat ymmärtävät tekstiä kulttuurieroista huolimatta. (Ingo 1990: 293–294.)

Joskus pragmaattista selitystarvetta ei kuitenkaan ole, ja silloin kääntäjällä on kaksi eri päätyyppilisäystä käytettävissään. On suositeltavaa, että kääntäjä aina pyrkisi kääntämään lähtökielistä tekstiä mahdollisimman idiomaattisesti kohdekiellelle, ja nämä kaksi päätyyppilisäystä mahdollistavat sen. Ensimmäinen tyyppi on semanttinen lisäys. Kääntäjä lisää tällöin olennaisia merkityskomponentteja tekstiin. (Ingo 1990: 294.) Eksakti käännös tuntuu joskus puutteelliselta tai tasapainottomalta, ja silloin on aiheellista lisätä esimerkiksi adjektiivi tai adverbi tekstin tasapainottamiseksi (Ingo 2007: 123). Toinen tyyppi on eksplisiittistäminen. Tällöin käännökseen tehdään sellaisia lisäyksiä, jotka tekevät tekstin selväsanaisemmaksi, selitetään siis tarkemmin ne asiat, jotka lähtötekstissä ilmaistaan vain implisiittisesti. (Ingo 1990: 294.)

Ingon (2007: 124) mukaan on tärkeää, että huomaa eron semanttisen lisäyksen ja eksplisiittivastineen välillä. Semanttinen lisäys tarkoittaa aina uutta informaatiota, kun taas eksplisiittivastineen kannalta lisätään vain sellaiset asiat, jotka voidaan jo lukea ”rivien välistä”. Eksplisiittistäminen helpottaa lukijaa muistamaan sen, mitä on aiemmin jo mainittu tekstissä. Ingo (1990: 102) on maininnut seuraavan esimerkin semanttisesta lisäyksestä:

På gatan såg jag en man, som
skyndade sig till bussen.

Kadulla näin *vanhan* miehen,
joka kiiruhti linja-autoon.

Suomennokseen on siis lisätty adjektiivi *vanha*. Tämä on täysin uusi merkityskomponentti, jota vastaavaa ei ole alkuperäisessä tekstissä. Seuraavasta esimerkistä käy ilmi, että suomenkielinen lukija ymmärtää implisiittisesti, että on kyse

matkasta Ruotsiin vaikka sitä ei toisteta niin kuin ruotsinkielisessä tekstissä tehdään. On siis kyse eksplisiitivastineesta:

Lähdemme Ruotsiin ensi vuonna.
Matka tehdään heti joulun jälkeen.

Vi far till Sverige nästa år.
Sverigeresan sker genast efter julen.
(Ingo 1990: 102.)

4.2 Poisjätöt

Kääntäjä saattaa joskus joutua sellaiseen tilanteeseen, että hänen on poistettava olennaisia semanttisia merkityskomponentteja tai antaa jonkun tietyn osan, joka lähtötekstissä on ilmaistu selvin sanoin, käydä ilmi vain tekstiyhteydestä. Kääntäjä ei ehkä löydä sopivaa vastinetta esimerkiksi vitsille ja jättää sitten vitsin kokonaan kääntämättä. Tällaisissa tapauksissa on kyse poisjätöistä, ja kuten lisäysten kohdalla niitä on kahta eri tyyppiä: semanttinen poisjätö ja implisiittistäminen. (Ingo 1990: 294.) Ingon (1990: 101) esimerkki implisiitivastineesta (vertaa eksplisiitivastineeseen edellisessä luvussa):

Vi far till Sverige nästa år.
Sverigeresan sker genast efter julen.

Lähdemme Ruotsiin ensi vuonna.
Matka tehdään heti joulun jälkeen.

Lukija tietää jo edellisen lauseen perusteella, että matka tehdään Ruotsiin, eli tässä tapauksessa ei ole kyse varsinaisesta semanttisesta poisjätöstä vaan implisiittistamisestä. (Ingo 1990: 101.) Joskus poisjätöt saattavat olla tarpeellisia esimerkiksi rytmin takia, mutta liiankin usein laiskuus, huolimattomuus ja huomaamattomuus ovat syynä poisjätöihin. Implisiittistäminen, joka siis on eksplisiittistämisen vastakohta, vaikeuttaa tietysti lähtötekstin tiedon välittämistä, koska suuri osa sisällöstä saattaa jäädä huomaamatta, jos sitä ei mainita eksplisiittisesti. (Ingo 2007: 124.) Ingon (1990: 102) seuraavassa esimerkissä on kyse semanttisesta poisjätöstä (vertaa semanttiseen lisäykseen edellisessä luvussa):

Kadulla näin *vanhan* miehen,
joka kiiruhti linja-autoon.

På gatan såg jag en man, som
skyndade sig till bussen.

Merkityskomponentti vanha on siis jäänyt pois ruotsinnoksesta. Menetetään aina jonkinlaista informaatiota, kun on kyse semanttisesta poisjätöstä (Ingo 2007: 124). On syytä muistaa, että semanttiset ja implisiittiset poisjätöt köyhdyttävät kohdetekstiä ja voivat vaikuttaa häiritsevästi sisältöön ja sanoman ymmärtämiseen, ja ne ovat siksi tuloksen kannalta kohtalokkaampia semanttisia muutoksia kuin lisäykset. (Ingo 1990: 294.)

Susan Bassnettin (1995: 43) mukaan kääntäminen on paljon muuta kuin toisen kielen sanojen siirtämistä toiseen kieleen. Käännösprosessiin voi hyvinkin liittyä oleellisten merkityskomponenttien pois jättäminen lähtötekstistä, esimerkiksi idiomien ja metaforien kääntämisessä. Joskus poisjätto voi olla ainut tapa saavuttaa ilmaisun identtisyys lähtö- ja kohdekielen välillä. Kääntäjän on silti oltava varovainen heti kun hän alkaa etäännyä tarkasta käännösvastineesta ja määrittää, mikä on tavoiteltavan vastaavuuden tason laatu.

Poisto on Vehmas-Lehdon (1999: 100) mukaan harvinainen, ainakin oikeutettu sellainen. Käännettävästä tekstistä voidaan kuitenkin jättää pois sellaista tietoa, joka on käännöksen lukijoille itsestään selvää. Tällaisissa tapauksissa on usein kyse siitä, että lähtötekstissä puhutaan tulokulttuurista. Poistoja voidaan myös tehdä, kun on kyse sellaisista yksityiskohdista, jotka eivät ole lainkaan mielenkiintoisia käännöksen lukijalle. Tällöin on suotavaa jättää pois se kohta, eikä ryhtyä hankaliin ja tilaa vieviin selityksiin.

4.3 Semanttiset virheet

Ingon (1990: 295–296) mukaan semanttiset virheet ovat sellaisia käännösvirheitä, joissa lähtötekstin ja käännöksen välillä on enemmän eroavaisuuksia kuin yhteisiä komponentteja. Virheitä esiintyy eri käännöksissä enemmän kuin luulisi. Myös kaunokirjallisuuden käännöksissä voi joskus esiintyä sellaisia virheitä, jotka vaikeuttavat juonen ymmärrettävyyttä. Yleensä lukija kuitenkin ymmärtää tekstin kokonaisuuden.

5 LISÄYKSET, POISJÄTÖT JA SEMANTTISET VIRHEET KÄÄNNÖKSISSÄ

Käsittelen aineistoni semanttisesta näkökulmasta ja kiinnitän erityisesti huomiota semanttisiin ja eksplisiittisiin lisäyksiin, semanttisiin ja implisiittisiin poisjättöihin ja semanttisiin virheisiin. Seuraavaksi esitän yleisesti taulukoiden avulla, miten yllämainittujen ryhmien tulokset jakautuvat Le Petit Prince -kirjan ja -sarjakuvakirjan käännöksissä. Joissakin tapauksissa on vaikea päättää, mihin ryhmään esimerkiksi jokin lisäys kuuluu. Raja ei ole aina niin jyrkkä, joten voi hyvinkin olla, että joku muu ryhmittelisi jonkun tapauksen eri lailla. Olen kuitenkin johdonmukaisesti ryhmitellyt kaikki löytämäni erot aineistostani.

Olen ollut todella tarkka, kun olen käynyt läpi aineistoani. Olen käynyt läpi ranskankielistä, suomenkielistä ja ruotsinkielistä tekstiä rivi riviltä, puhekupla puhekuplalta sekä romaaneissa että sarjakuvakirjoissa. Olen sana sanalta etsinyt kohtia, joissa käännökset eivät semanttisesti, tavalla tai toisella, vastaa ranskankielistä lähtötekstiä. Löysin todella paljon eroja ja osaa niistä en pystynyt ryhmitellä ollenkaan ja näitä eroja en ottanut mukaan analyysiin. Tällaisesta erosta on esimerkiksi kyse, kun ranskankielisessä lähtötekstissä lukee *quand tu seras consolé (on se console toujours)* ('kun olet lohduttanut itseäsi (lohdutetaan aina)') ja ruotsinnoksessa lukee sananmukaisesti *när du har tröstat dig (och man tröstar sig alltid)*, mutta kun suomennoksen kääntäjä on ratkaissut lauseen näin: *kun murhe on hälvennyt mielestäsi (murhe hälvenee ihmismielestä aina)*. Eli suomenkielinen versio eroaa lähtötekstistä, mutta en pysty sijoittamaan esimerkkiä minkään ryhmän alle. Sisällöltään lauseilla on pohjimmiltaan sama merkitys, mutta suomentaja ei ole kääntänyt sananmukaisesti, vaan keksinyt oman näkökulman.

Analysoin Le Petit Prince -kirjan ja -sarjakuvakirjan käännökset erikseen ja aloitan kirjan käännöksistä. Käytän kirjainta K Antoine de Saint-Exupéryn alkuperäisestä kirjasta, kirjaimia SK Joann Sfarin alkuperäisestä sarjakuvakirjasta, yhdistelmää S1 kirjan suomennoksesta ja R1 kirjan ruotsinnoksesta sekä S2 sarjakuvakirjan suomennoksesta ja R2 sarjakuvakirjan ruotsinnoksesta.

5.1 Le Petit Prince -kirjan käännökset

Le Petit Prince -kirjan käännösten tulokset olen jakanut semanttisiin ja eksplisiittisiin lisäyksiin, semanttisiin ja implisiittisiin poisjättöihin sekä semanttisiin virheisiin. Lisäyksiä, poisjättöjä ja virheitä löytyy yhteensä 90 tapausta molemmista käännöksistä. Suomennoksesta löytyy 42 ja ruotsinnoksesta 48 tapausta. Taulukosta 1 (ks. s. 28) näkyy, miten ne jakautuvat. Lisäysten ja poisjättöjen osalta ero ei ole kovin suuri; suomennoksessa on 35 ja ruotsinnoksessa 39 tapausta. Virheitä löytyy yhteensä 16 tapausta; suomennoksessa on 7 ja ruotsinnoksessa 9 tapausta.

Taulukko 1. Lisäykset, poisjätöt ja virheet kirjan suomennoksessa ja ruotsinnoksessa.

	S1	R1	Yhteensä
Semanttiset lisäykset	7	11	18
Eksplisiittiset lisäykset	12	9	21
Semanttiset poisjätöt	5	5	10
Implisiittiset poisjätöt	11	14	25
Semanttiset virheet	7	9	16
Yhteensä	42	48	90

Taulukon 1 avulla voidaan todeta, että käännöksissä on eroja. Lisäysten ja poisjättöjen kannalta vertailu on melko helppoa, tapauksia on suurin piirtein saman verran molemmissa käännöksissä. Suomennoksessa on yhteensä 19 lisäystä ja 16 poisjättöä, kun taas ruotsinnoksessa on 20 lisäystä ja 19 poisjättöä. Suomennoksessa on eniten eksplisiittisiä lisäyksiä ja ruotsinnoksessa eniten implisiittisiä poisjättöjä. Kääntäjät ovat joissakin tapauksissa tehneet saman lisäyksen, poisjätön tai virheen, mutta useimmiten nämä erot vaihtelevat. Eli syy eroihin ei johdu kulttuurista vaan kääntäjän omasta tavasta kirjoittaa.

Oletin, että lisäyksiä on enemmän kuin poisjättöjä, koska jotenkin tuntuu luontevammalta lisätä esimerkiksi uusia merkityskomponentteja käännöksiin kuin poistaa niitä. Merkityskomponenttien poistaminen on mielestäni menetys, varsinkin jos menetetään informaatiota poisjättämisellä. Oletukseni pitää paikkansa, vaikka ero

lisäysten ja poisjätöjen välillä ei ole kovinkaan suuri. Molemmissa käännöksissä on yhteensä 39 lisäystä ja 35 poisjätöä.

Seuraavaksi esitän ne kohdat, jotka mielestäni ovat kiinnostavia ja eroavat toisistaan ja jotka parhaiten edustavat lisäyksiä, poisjätöjä ja virheitä Le Petit Prince -kirjan suomennoksessa ja ruotsinnoksessa. Jokaisen esimerkin jälkeen viittaa kirjan sivunumeroon, josta esimerkki on poimittu.

5.1.1 Lisäykset

Käännöksistä löytyy yhteensä 39 lisäystä; 18 semanttista lisäystä ja 21 eksplisiittistä lisäystä. Seuraavaksi analysoin ne kohdat, joissa on käytetty semanttisia lisäyksiä (esimerkit 1–4). Semanttiset lisäykset eivät ole aina niin tarpeellisia, mutta eivät ne huononakaan käännöstä. Ne tuovat vain käännökseen uuden merkityskomponentin, jota ei ole alkuperäisessä tekstissä. Ensimmäisessä esimerkissä (1) suomentaja on tuonut esille, että liikemiehellä ei ollut mitään *sopivaa* vastausta. Saadaan siis vaikutelma siitä, että hänellä olisi kyllä vastauksia, mutta ei sopivia sellaisia, kun taas lähtötekstissä miehellä ei ollut yhtäkään vastausta. Ruotsinnoksessa kääntäjä on pysynyt lähempänä lähtötekstiä. Ruotsintaja on sen sijaan ollut ehkä liiankin uskollinen lähtötekstille. Ruotsinnoksen kääntäjä on kirjoittanut *hittade ingenting att svara* ('ei löytänyt mitään, mitä vastata'), kielellisesti parempi ratkaisu olisi mielestäni ollut *hittade inget svar* ('ei löytänyt mitään vastausta').

(1) (K) Le businessman ouvrit la bouche mais ne trouva rien à répondre, et le petit prince s'en fut. (s. 49)

(S1) Liikemies avasi suunsa, mutta ei löytänyt mitään *sopivaa* vastausta. Ja niin pikku prinssi lähti tiehensä. (s. 49)

(R1) Affärsmannen öppnade munnen men hittade ingenting att svara, och Lille prinsen gick sin väg. (s. 49)

Esimerkissä (2) on kyse selvästä semanttisesta lisäyksestä. Suomennoksen kääntäjä on lisännyt *yhtä ja toista* lauseeseen, ja tämä lisäys antaa sellaisen vaikutelman, että he

istuvat kaikessa rauhassa ja keskustelevat vaikka säästä. Suomentaja on käyttänyt verbiä 'kysellä' vaikka alkuperäisessä tekstissä lukee *interroger* ('kuulustella'). Suomentaja olisi voinut välttää lisäyksen käyttämällä kuulustella-verbiä ja tällöin hän olisi myös paremmin ylläpitänyt alkuperäisen tekstin vakavuuden. Kuulusteleminen on vakavampi tapa saada tietoa kuin kyseleminen. Myös ruotsintaja olisi voinut käyttää verbiä *förhöra* ('kuulustella'), täsmällisyyden vuoksi, vaikka kääntäjien käyttämät verbit eivät juuri muuta sisältöä. *Fråga ut* ('kuulustella') ja *förhöra* ovat synonyymejä, mutta *förhöra*-verbi on virallisempi.

(2) (K) Il les interroge, et il prend en note leurs souvenirs. (s. 54)

(S1) Hän kyselee heiltä *yhtä ja toista* ja kirjoittaa muistiin heidän kertomiaan asioita. (s. 54)

(R1) Han frågar ut dem och han antecknar vad de kommer ihåg. (s. 54)

Käännöksistä löytyy myös samanlaisia semanttisia lisäyksiä, on siis kyse sellaisista lauseista, joihin on tehty samankaltaisia lisäyksiä. Seuraavassa esimerkissä (3) molemmat kääntäjät ovat tehneet samanlaisen lisäyksen, *lainkaan* ja *ingenting* ('ei mitään'). Sisältö ei juuri muutu, mutta lisäykset olisi yhtä hyvin voinut jättää pois. Jos ranskaksi olisi lukenut *je ne comprend rien (du tout)*, käännökset olisivat olleet täsmällisiä.

(3) (K) Je ne comprends pas, dit le petit prince. (s. 50)

(S1) En ymmärrä *lainkaan*, pikku prinssi sanoi. (s. 50)

(R1) Jag begriper *ingenting*, sade Lille prinsen. (s. 50)

Lisäykset ovat melko helppoja havaita ja tapaukset ovat usein aika samantapaisia. Tuon esille vielä yhden esimerkin (4), jossa ruotsintaja on lisännyt uuden semanttisen merkityksen lauseeseen.

- (4) (K) *Moi je ne pouvais pas bouger.* (s. 91)
 (S1) Itse olin kykenemätön liikkumaan. (s. 91)
 (R1) Jag kunde inte röra mig *ur fläcken*. (s. 91)

Esimerkissä (4) kääntäjä on lisännyt *ur fläcken* ('paikalta') lauseeseen ja vaikka lisäys ei ole tarpeellinen, se sopii silti hyvin tähän yhteyteen. Kääntäjä vahvistaa pelon tunnetta lisäyksellä, koska mies oli niin peloissaan, ettei pystynyt ollenkaan liikkumaan. Ruotsinkielinen tapa sanoa: *röra sig ur fläcken* tarkoittaa juuri sitä, ettei pysty ollenkaan liikkumaan. Suomentaja on tässä tapauksessa seurannut lähtötekstiä.

Seuraavaksi tuon esille muutamia esimerkkejä, joissa on käytetty eksplisiittisiä lisäyksiä.

- (5) (K) *Ensuite ils ne peuvent plus bouger [...]* (s. 9)
 (S1) Sen jälkeen ne eivät enää kykene *kiemurtelemaan [...]* (s. 9)
 (R1) Sedan kan de inte längre röra sig [...]. (s. 9)

Esimerkissä (5) kääntäjä on käyttänyt verbiä *kiemurrella*, joka kuvailee käärmeen liikkumista. Hän olisi voinut kääntää suoraan alkuperäisestä tekstistä ja kirjoittaa: *[...] eivät enää kykene liikkumaan [...]*, mutta mielestäni kääntäjän ratkaisu on onnistunut, koska tässä kohdassa on kyse käärmeistä. Ruotsinnoksen kääntäjä on tässä tapauksessa sananmukaisesti seurannut alkuperäistä tekstiä. Seuraavassa esimerkissä (6) ruotsintaja ei ole ollut yhtä uskollinen alkuperäiselle tekstille.

- (6) (K) *Voilà... C'est tout...* (s. 90)
 (S1) Niin... siinä sitten kaikki... (s.90)
 (R1) *Så är det. Det är hela saken...* (s.90)

Kääntäjä on mielestäni epäonnistunut tässä esimerkissä (6). Suora ja hyvä ratkaisu tässä tapauksessa olisi ollut *allt* ('kaikki'). *Hela saken* ('koko asia') ei ole vain kielellisesti

huono ratkaisu, vaan myös ymmärrettävyydeltään huono. Juoksevassa tekstissä tätä esimerkkiä ei varmaan huomaisikaan, joten sisältö ei muutu. Suomentaja on seurannut lähtötekstiä.

- (7) (K) La sixième planète était une planète dix fois plus vaste. (s. 53)
 (S1) Kuudes *kiertotähti* oli kymmenen kertaa suurempi. (s. 53)
 (R1) Den sjätte *himlakroppen* var en tio gånger så stor planet. (s. 53)

Esimerkki (7) on vaikea ryhmitellä mutta päädyin tähän tulokseen, koska kääntäjät eivät ole olleet yhtä johdonmukaisia kuin lähtötekstin kirjailija. Lähtötekstin kirjailija toistaa aina tietyt asiat, ja nämä toistot ovat mielestäni tärkeitä kirjan tunnelmaa ajatellen. Esimerkissä (7) molemmat kääntäjät ovat varmasti yrittäneet varioida sananvalintojaan. Sanaa *planète* ('planeetta') esiintyy usein alkuperäisessä tekstissä, ja kääntäjät eivät ole halunneet toistaa tätä sanaa. Suomentaja on tässä kohdassa käyttänyt *kiertotähti* ja ruotsintaja *himlakroppen* ('taivaankappale') (SRS 2005). Toimivia ratkaisuja sinänsä, jos kohderyhmä olisi ollut aikuiset, mutta nyt on kyse lapsista. Etenkin kun on kyse lapsista, kääntäjät olisivat voineet käyttää sanat *planeetta* ja *planet*, sanoja, jotka lapset yleensä ymmärtävät. Varsinkin ruotsinkielinen sana *himlakroppen* ('taivaankappale') on mielestäni vanhanaikainen sana, jota lapsi ei välttämättä ymmärrä.

- (8) (K) [...] le mouton est sorti sans bruit pendant la nuit... (s. 93)
 (S1) [...] sitten on lammas voinut yöllä pujahtaa ääneti *karkuteille*... (s. 93)
 (R1) [...] om lammet ljudlöst lyckas ta sig ut om natten... (s. 93)

Esimerkissä (8) suomentaja on lisännyt *karkuteille* vaikka tässä tapauksessa ei ole kyse karkaamisesta. Pikku prinssi pelkäsi vaan, että jos lammas pääsisi ulos häkistään söisi se hänen rakkaan ruusunsa yöllä, kun hän itse nukkui eikä pystyisi vahtimaan ruusuaan. Suomensos on mielestäni vähän harhaanjohtava, koska lukija saa vaikutelman siitä, että lammas haluaisi karata. Suomentaja on myös käyttänyt verbiä *pujahtaa*, joka vahvistaa karkaamisen vaikutelman. Ruotsintaja on sen sijaan seurannut lähtötekstiä ja kirjoittanut

ta sig ut ('mennä ulos' tai 'päästä ulos'), joka on täsmällinen käännös ranskankieliseen *sortir* -verbiin ('mennä ulos', 'päästä ulos') (MOT ranska).

5.1.2 Poisjätöt

Seuraavaksi analysoin ne kohdat, jotka mielestäni parhaiten edustavat semanttisia ja implisiittisiä poisjättöjä. Käännöksistä löytyy yhteensä 35 poisjättöä; 10 semanttista poisjättöä ja 25 implisiittistä poisjättöä. Ero semanttisten poisjättöjen ja semanttisten lisäysten välillä on melko suuri, ja oletukseni mukaan lisäyksiä on enemmän. Mutta implisiittisten poisjättöjen määrä on hämmästyttävän suuri. Analysoin ensin semanttiset poisjätöt, joita on saman verran molemmissa käännöksissä, eli viisi kappaletta.

(9) (K) *Alors j'ai dessiné.* (s. 14)

(S1) Silloin piirsin. (s. 14)

(R1) --- (s. 14)

Ensimmäisessä esimerkissä (9) ruotsintaja on kokonaan jättänyt pois tämän lauseen. Tarina ei toki kärsi tästä poisjätöstä, koska yhteydestä ilmenee kuitenkin, että tarinan kertoja piirtää. Lauseen poisjätö vain osoittaa sen, että kääntäjä on ollut huolimaton, koska kielellisistä ongelmista ei ole kyse. Ehdotukseni ruotsinkieliseksi käännökseksi on: *Då ritade jag* ('Silloin piirsin'). Suomentaja ei ole ollut yhtä huolimaton vaan hän on sananmukaisesti kääntänyt tämän lauseen. Myös seuraavassa esimerkissä (10) kääntäjä on jättänyt pois kokonaisen lauseen, mutta tässä tapauksessa on kyse sivulauseesta.

(10) (K) *Mon ami sourit gentiment, avec indulgence: [...]* (s. 14)

(S1) Ystäväni hymyili herttaisesti: [...] (s. 14)

(R1) Min vän log milt överseende. (s. 14)

Esimerkissä (10) suomentaja on kokonaan jättänyt pois *avec indulgence* ('ymmärtävästi', 'suopeasti'). Poisjätto heikentää tekstiä, koska alkuperäisessä versiossa ystävä hymyilee hiukan ironisesti ja alentuvasti, mutta suomennoksessa hän hymyilee vain ystävällisellä tavalla. Ruotsintaja on pyrkinyt säilyttämään lähtötekstin tunnelmaa. Esimerkissä (11) ranskalainen sana *rendez-vous* ('kohtaaminen', 'tapaaminen') puuttuu kokonaan ruotsinnoksesta. Käännös ruotsiksi kuuluisi olla: [...] *den här historien med ormen, mötet och stjärnan...* ('tämä juttu käärmeestä, kohtaamisesta ja tähdestä'). Suomentaja on tässä kohdassa seurannut lähtötekstiä.

- (11) (K) Petit bonhomme, n'est-ce pas que c'est un mauvais rêve cette histoire de serpent *et de rendez-vous* et d'étoile... (s. 86)

(S1) Pikkumies, sano minulle, eikö koko tämä juttu käärmeestä ja kohtaamisesta ja tähdestä olekin vain pahaa unta, sano... (s. 86)

(R1) Lille man, är det inte bara en ond dröm – den här historien med ormen och stjärnan... (s. 86)

- (12) (K) [...] c'est qu'il regrettait cette planète *bénie* à cause, surtout, des mille quatre cent *quarante* couchers de soleil par vingt-quatre heures! (s. 53)

(S1) [...] että hän kaipaisi tuota onnellista tähteä siksi, että siellä oli tuhat neljäsataa neljäkymmentä auringonlaskua kahdenkymmenen neljän tunnin kuluessa! (s. 53)

(R1) [...] var att han särskilt gärna skulle ha velat stanna på den här planeten, emedan man därifrån kunde få uppleva ett tusen fyrahundra solnedgångar om dygnet. (s. 53)

Viimeisessä esimerkissä (12), joka koskee semanttisia poisjättöjä, ruotsinnoksen kääntäjä on jättänyt kääntämättä sanan *bénie* ('siunattu'). Alkuteoksessa puhutaan siunatusta planeetasta ja ruotsinnoksessa vain planeetasta. Suomentaja on tässä kohdassa valinnut hiukan toisenlaisen näkökulman ja kirjoittanut *onnellista tähteä*, joka kyllä sopii tähän yhteyteen, mutta ei ole mikään identtinen käännösratkaisu. Samasta lauseesta löytyy toinen poisjätto, ruotsinkielisestä käännöksestä puuttuu neljäkymmentä auringonlaskua. *Mille quatre cent quarante* ('tuhat neljäsataa neljäkymmentä') on ruotsiksi *ett tusen fyrahundra fyrtio*. Oletan, että esimerkkien (11) ja (12) poisjätöt

johtuvat huolimattomuudesta, koska identtiset käännökset eivät olisi näissäkään tapauksissa aiheuttaneet kielellisiä ongelmia.

Seuraavaksi analysoin esimerkkejä, jotka käsittelevät implisiittisiä poisjättöjä. Yhteensä lisäyksiä on enemmän kuin poisjättöjä, mutta implisiittiset poisjätöt ovat kuitenkin suurin yksittäinen ryhmä, niitä löytyy yhteensä 25 kappaletta molemmista käännöksistä. Implisiittiset poisjätöt eivät oikeastaan huononna tekstiä minun aineistossani, mutta köyhentävät sitä kyllä jossain määrin. Vaikka onkin kyse vain yhdestä pienestä sanasta, koko lauseen sävy voi muuttua, eli mielestäni kannattaisi kääntää mahdollisimman identtisesti.

(13) (K) Je veux un *mouton* qui vive longtemps. (s. 14)

(S1) Minä haluan sellaisen lampaan, joka elää kauan. (s. 14)

(R1) Jag vill ha ett som kan leva länge. (s. 14)

Esimerkissä (13) ruotsintaja on jättänyt pois sanan *mouton* ('lammas'). Oletan, että hän jättää sen pois, koska edellisen lauseen perusteella lukija kuitenkin ymmärtää, että on kyse lampaasta. Mielestäni ei kuitenkaan haittaisi, jos ruotsinnoksessakin toistettaisiin sana *får* ('lammas'). Suomentaja on toistanut lammas-sanana mutta hän on myös lisännyt uuden sanan tähän lauseeseen; suomennoksessa prinssi haluaa *sellaisen* lampaan, mutta tämä muutos ei vaikuta sisältöön.

(14) (K) – *Ça me sert à être riche.* (s.47)

(S1) – Se tekee minut rikkaaksi. (s. 47)

(R1) – Jag är rik. (s. 47)

Ruotsinkielisellä käänöksellä ja alkuperäisellä tekstillä ei ole juuri mitään yhteistä tässä esimerkissä (14). Vaikka merkitys on pohjimmiltaan sama, niin ruotsinnos ei oikein toimi tässä tilanteessa. Pikku prinssi kysyy, että mitä hyötyä liikemiehelle on siitä, että hän omistaa tähdet, ja silloin ruotsinnoksen käänös ei toimi. Täsmällisempi

vastaus olisi mielestäni ollut: *Det gör mig rik* ('Se tekee minut rikkaaksi'), niin kuin suomentaja on kääntänyt tämän kohdan.

(15) (K) [...] un de ces serpents jaunes qui vous exécutent *en trente seconds*. (s. 84)

(S1) [...] eräs noista keltaisista myrkkykäärmeistä, jotka tappavat ihmisen silmänräpäyksessä. (s. 84)

(R1) [...] en av de där gula ormarna som kan döda sitt offer på trettio sekunder. (s. 84)

Seuraava esimerkki (15) ei ole aivan ilmiselvä tapaus, mutta tulkitsin sen kuitenkin niin että suomentaja on jättänyt pois *en trente secondes* ('kolmessakymmenessä sekunnissa') ja käyttänyt omaa ratkaisua sen tilalla. Poisjätö ei juuri muuta lauseen sisältöä, silmänräpäys on vain lyhyempi ajanjakso kuin kolmekymmentä sekuntia, mutta tuon esille tämän esimerkin, koska ruotsinnos on identtisesti käännetty. Sananomukainen käänös ei olisi tuottanut hankaluuksia suomentajallekaan, eli hän olisi hyvin voinut seurata lähtötekstiä.

Ensisilmäyksellä esimerkki (16) on toimiva ratkaisu molempien käännösten puolesta, mutta mielestäni tämä on ehkä vakavin tapaus koko aineistossani.

(16) (K) *Les grandes personnes* m'ont conseillé de laisser côté [...] (s. 10)

(S1) Mutta aikuiset käskivät minua lopettamaan [...] (s. 10)

(R1) De stora tyckte att jag skulle sluta [...] (s. 10)

Alkuteoksen kirjailija on käyttänyt tätä samaa ilmausta '*les grandes personnes*' ('isot ihmiset') läpi koko kirjan, mutta kääntäjät eivät ole olleet yhtä johdonmukaisia. Kirjan tarina kerrotaan lapsen, pikku prinssin, näkökulmasta, ja siitä tuleekin tämä ilmaus. Kääntäjät ovat epäonnistuneesti varioineet tätä ilmausta, suomentaja on muun muassa puhunut aikuisista, aikaihmisistä ja isoista ihmisistä ja ruotsintaja on käyttänyt *de vuxna*, *de stora* ja *de stora människorna*. Mielestäni on olemassa vain yksi oikea käänös tälle ilmaisulle: *Isot ihmiset* ja samoin ruotsiksi: *De stora människorna*.

(17) (K) [...] un hanneton qui était tombé *Dieu* sait d'où. (s. 46)

(S1) [...] ties mistä tullut turilas. (s. 46)

(R1) [...] en ollonborre damp plötsligt ned från skyn. (s. 46)

Esimerkissä (17) molemmat kääntäjät ovat jättäneet pois *Dieu*-sanan ('Jumala') ja mielestäni tämä poisjätto toimii hyvin. Toisaalta, jos pyritään kääntämään niin identtisesti kuin mahdollista, niin olisi voinut lisätä: *Luoja ties mistä* ja *Gud vet varifrån*, näin on ainakin ruotsiksi tapana sanoa.

5.1.3 Semanttiset virheet

Semanttisia virheitä löytyy käännoksistä yhteensä 16 kappaletta. On syytä mainita, että olen ollut todella tarkka virheitä luokitellessani. Oli vaikea päättää, mikä oli virhe ja mikä vain väärinkäsitys jne. Olen kuitenkin päättänyt, että kaikki leksikaalisesti väärinkäännetyt sanat ovat virheitä, vaikkei tarina juuri muutu. Seuraavaksi analysoin ne kohdat, jotka ovat mielestäni virheellisiä.

(18) (K) Je lui parlais de bridge, de golf, de politique et de cravates. (s. 11)

(S1) Keskustelin hänen kanssaan korttipelistä, golfista, politiikasta ja solmioista. (s. 11)

(R1) Jag talade med honom om bridge, golf, politik och *halsdukar*. (s. 11)

Esimerkissä (18) ranskalainen sana *cravates* ('solmiot') on käännetty väärin ruotsinnoksessa. Kääntäjä on virheellisesti käyttänyt sanan *halsdukar* ('kaulaliinat'). Oikea käänнос ruotsiksi olisi: *slipsar* ('solmiot') tai *kravatter* ('solmiot'). On muuten mielenkiintoista havaita, ettei ruotsintaja käytä sanaa *kravatter* ('solmiot'), kun se on niin lähellä lähtötekstin sanaa. Suomentaja ei ole halunnut käyttää vierasperäistä *bridge*-sanaa, vaan hän on selittänyt, mistä on kyse eli korttipelistä. Tämä ei ole mielestäni virhe ja se toimii yhtä hyvin, ehkä paremminkin, kun on kyse lapsikirjasta.

(19) (K) Je t'aurai joué un bien vilain tour... (s. 88)

(S1) Olen siten tullut tehneeksi sinulle perin ruman kepposen... (s. 88)

(R1) Då har jag spelat dig *ett fint spratt*... (s. 88)

Esimerkissä (19) ranskalainen adjektiivi *vilain* on käännetty väärin. Ranskalaisen *Le Nouveau Petit Robert* -sanakirjan (1993) mukaan *vilain* käytetään pelkästään negatiivisessa mielessä. Eli *un bien vilain tour* ('perin ruman kepposen') kuuluisi ruotsiksi olla: *ett riktigt fult spratt* ('todella ruman kepposen'), eikä *ett fint spratt* ('kauniin kepposen') niin kuin ruotsintaja on kirjoittanut. Kääntäjän erehdys vaikuttaa tässä tapauksessa merkittävästi sisältöön, virhe johtaa lukijaa harhaan. Suomentaja on seurannut lähtötekstiä ja ymmärtänyt tämän kohdan oikein.

(20) (K) Quand le mystère est trop impressionnant, on n'ose pas désobéir.
(s. 12)

(S1) Kun asia on liian salaperäinen, ei uskalla olla tottelematta. (s. 12)

(R1) När *man inte begriper ett dugg av vad som händer*, vågar man inte annat än lyda. (s. 12)

Esimerkissä (20) ruotsintaja on keksinyt aivan oman ratkaisun tähän lauseeseen. Ruotsinnoksella ei ole paljon yhteistä lähtötekstin kanssa. *Quand le mystère est trop impressionnant* ('Kun mysteeri/salaperäisyys on liian mahtava') kuuluisi ruotsiksi olla: *När mysteriet är alltför mäktigt*. Ruotsintaja on tässä tapauksessa kirjoittanut *När man inte begriper ett dugg av vad som händer* ('Kun ei alkuunkaan ymmärrä mitä tapahtuu'), eli ruotsinnoksen kääntäjä ei ole seurannut lähtötekstiä ollenkaan. Suomentaja on myös tulkinnut asian vähän eri lailla, mutta hän on kuitenkin seurannut lähtötekstin tarinaa.

(21) (K) Le petit prince le regarda et aima cet allumeur qui était tellement fidèle à la consigne. (s. 52)

(S1) Pikku prinssi katseli häntä ja *tunsi myötätuntoa* lyhdynsytyttäjää kohtaan, joka oli niin uskollinen määräykselle. (s. 52)

(R1) Lille prinsen såg på honom. Han tyckte om lykttändaren, som så troget följde sina order. (s. 52)

Esimerkissä (21) pikku prinssi pitää tästä lyhdynsytyttäjästä, joka on niin uskollinen työlleen, tai ainakin lähtötekstissä ja ruotsinnoksessa. Suomentajan mukaan pikku prinssi tuntee myötätuntoa lyhdynsytyttäjää kohtaan. Oletan, että suomentajan omat tunteet näkyvät käännöksessä, koska lyhdynsytyttäjän työ oli aika sääliittävä. Suomentaja olisi voinut seurata lähtötekstiä, jossa käytetään verbiä *aimer* ('pitää jstk, rakastaa, tykätä') (MOT ranska). Ruotsintaja käyttää verbiä *tycka om*, joka vastaa ranskalaista *aimer*-verbiä.

5.2 Le Petit Prince -sarjakuvakirjan käännökset

Seuraavaksi analysoin Le Petit Prince -sarjakuvakirjan käännösten tulokset samalla tavalla kuin kirjan käännökset. Olen jakanut tulokset semanttisiin ja eksplisiittisiin lisäyksiin, semanttisiin ja implisiittisiin poisjättöihin sekä semanttisiin virheisiin. Yllämainituista ryhmistä löytyy molemmista käännöksistä yhteensä 113 tapausta, suomennoksesta 54 ja ruotsinnoksesta 59 kappaletta. Taulukosta 2 (ks. s. 40) näkyy, miten tapaukset jakautuvat. Lisäyksiä ja poisjättöjä on suurin piirtein saman verran käännöksissä; suomennoksessa on 42 ja ruotsinnoksessa 39 tapausta. Virheiden osalta ero on suurempi, suomennoksessa on 12 kappaletta ja ruotsinnoksessa 20, eli semanttisia virheitä on yhteensä 32 kappaletta.

Taulukko 2. Lisäykset, poisjätöt ja virheet sarjakuvakirjan käännöksissä.

	S2	R2	Yhteensä
Semanttiset lisäykset	9	10	19
Eksplisiittiset lisäykset	17	14	31
Semanttiset poisjätöt	4	5	9
Implisiittiset poisjätöt	12	10	22
Semanttiset virheet	12	20	32
Yhteensä	54	59	113

Taulukon 2 avulla voidaan todeta, että semanttisia lisäyksiä ja poisjättöjä sekä implisiittisiä poisjättöjä on suurin piirtein saman verran. Suomennoksessa on vähän enemmän eksplisiittisiä lisäyksiä kun taas ruotsinnoksessa on paljon enemmän semanttisia virheitä. Suomennoksessa on yhteensä 26 lisäystä ja 16 poisjättöä kun taas ruotsinnoksessa on 24 lisäystä ja 15 poisjättöä. Suomennoksessa on eniten eksplisiittisiä lisäyksiä ja ruotsinnoksessa eniten semanttisia virheitä.

Oletukseni oli, että poisjättöjä on enemmän kuin lisäyksiä, koska suuri haaste sarjakuvakirjan käännöstyössä on tekstille varattu rajallinen tila. Käännettävä teksti on saatava mahtumaan sitä varten varattuun tilaan, ja koska suomen kielen rakenteet ovat usein niin pitkiä, kääntäjä joutuu lyhentämään käännettyä tekstiä. Yllättävästi oletukseni ei pidä paikkansa sarjakuvakirjakäännöksissä, ero lisäysten ja poisjätöjen välillä on melko suuri, molemmissa käännöksissä on yhteensä 50 lisäystä ja 31 poisjättöä, ja yllättävää tässä onkin, että lisäyksiä on enemmän kuin poisjättöjä. Suurin yksittäinen ryhmä on semanttiset virheet, ja niitä on yhteensä 32 kappaletta molemmissa käännöksissä, eli tässä kohdassa oletukseni ei myöskään pitänyt paikkansa. On sekä hämmästyttävää että mielenkiintoista todeta, että virheitä on näin paljon. Jos katsotaan vielä yksittäisiä ryhmiä, niin suomennos vastaa kuitenkin paremmin odotuksiani kuin ruotsinnos. Suomennoksessa on yhteensä enemmän poisjättöjä kun taas ruotsinnoksessa on eniten semanttisia virheitä.

Seuraavaksi esitän ne kohdat, jotka mielestäni ovat kiinnostavia ja jotka eroavat tavalla tai toisella toisistaan. Tuon esille ne esimerkit, jotka parhaiten edustavat lisäyksiä, poisjättöjä ja virheitä Le Petit Prince -sarjakuvakirjan suomennoksessa ja

ruotsinnoksessa. Jokaisen esimerkin jälkeen viittaa sarjakuvakirjan sivunumeroon, josta esimerkki on poimittu.

5.2.1 Lisäykset

Käännöksissä on yhteensä 50 lisäystä; 19 semanttista lisäystä ja 31 eksplisiittistä lisäystä. Seuraavaksi analysoin ne kohdat, joissa on käytetty semanttisia lisäyksiä. Esimerkeissä, jotka tuon esille, on käytetty semanttisia lisäyksiä, jotka tuovat uusia merkityskomponentteja käännöksiin. Näillä lisäyksillä on joskus suurempi vaikutus tarinan sisältöön ja joskus ne eivät vaikuta ollenkaan.

(22) (SK) Il me les broute avec son mouton celui-là. (s. 9)

(S2) Kylläpä hän jaksaa märehtiä yhtä lammasta. (s. 9)

(R2) *Grabben* går mig på nerverna med sitt får. (s. 9)

Esimerkissä (22) lähtötekstin kirjailija käyttää persoonapronominia *il* ('hän', maskuliinimuoto) ja tällä pronominilla hän viittaa pikku prinssiin. Suomentaja on seurannut lähtötekstin tapaa viitata ja käyttää pronominia *hän*. Ruotsintaja sen sijaan on viitannut pikku prinssiin käyttäen sanaa *grabben* ('poika, kaveri, jätkä') (MOT ruotsi), ja tämä on mielestäni aika epäonnistunut sananvalinta. Lähtötekstissä käytetään ainoastaan pikku prinssin nimeä tai sitten häneen viitataan pronominilla *hän*. Suomentaja on myös tehnyt näin ja mielestäni ruotsintaja olisi voinut pysyä samalla linjalla. *Grabben*-sanaa ei sovi tähän yhteyteen ollenkaan. Tässä tapauksessa on todennäköisesti kyse konnotaatiosta, ruotsintajan olisi pitänyt löytää sana, jolla on sama tunnearvo tai assosiaatiosisältö kuin alkuperäisessä tekstissä.

Seuraava esimerkki (23) on melko merkityksetön mutta tuon sen esiin koska samankaltaisia esimerkkejä on aika paljon aineistossani.

(23) (SK) Et le jour durera aussi longtemps que tu marcheras. (s. 65)

(S2) Ja päivä jatkuu niin kauan kuin sinä *jaksat* kävellä. (s. 65)

(R2) Och dagen varar lika länge som du går framåt. (s. 65)

Suomennoksen kääntäjä on tässä esimerkissä (23) lisännyt verbin *jaksaa*. Lähtötekstissä lukee *aussi longtemps que tu marcheras* ('niin kauan kuin sinä kävelet'), eli pieni ero tässä kohdassa kyllä on. Eihän tarinan sisältö juuri muutu, mutta pieni vivahde-ero lauseessa kuitenkin on. Ruotsintaja on tässä kohdassa seurannut lähtötekstiä.

(24) (SK) Tout en fouillant ma poche pour tirer mon revolver, je pris le pas de course. (s. 97)

(S2) Sääntäsin juoksuun kaivaen samalla revolveria taskustani. (s. 97)

(R2) Jag famlade efter min revolver i byxfickan och störtade fram. (s. 97)

Esimerkissä (24) ruotsinnoksen kääntäjä on tarkentanut, mistä taskusta on kyse. Ruotsinnoksessa revolveri on housutaskussa vaikka lähtötekstissä puhutaan vain taskusta, eli revolveri voi olla missä tahansa taskussa. Oletan, että ruotsintaja on tässä tapauksessa käyttänyt kuvaa apuna, koska kuvassa olevan miehen paidassa ei ole taskuja mutta housuissa on kyllä.

Seuraavaksi tuon esille muutaman esimerkin, joissa on käytetty eksplisiittisiä lisäyksiä.

(25) (SK) Trois et deux font cinq. Cinq et sept douze. (s. 57)

(S2) Kolme *ynnä* kaksi tekee viisi. Viisi *ynnä* seitsemän kaksitoista. (s. 57)

(R2) Tre och två blir fem, fem och sju tolv. (s. 57)

Esimerkissä (25) suomentaja käyttää sanaa *ynnä* ja korostaa tällä tavalla, että on kyse yhteenlaskusta. Lähtötekstissä käytetään vain konjunktiota *et* ('ja'), ja ruotsintaja on tässä kohdassa seurannut lähtötekstiä. Tuon esille tämän esimerkin, koska suomentajan ratkaisu on aika mielenkiintoinen, varsinkin sarjakuvatekstien kääntämisperiaatetta

ajatellen. Lukusanat ovat suomeksi melko pitkät, kun niitä kirjoitetaan kirjaimin ja on muutenkin haasteellista sarjakuvatekstien kääntäjille saada teksti mahtumaan pieneen tilaan. Joskus voi olla kyse muutamasta lyönnistä, mahtuuko teksti vai ei. Suomentajan ratkaisu on tätä ajatellen hämmästyttävä, vaikka ratkaisu kyllä toimii juuri tässä kohdassa. Samanlainen ratkaisu on sen sijaan kohtalokkaampi esimerkissä (34) (ks. s. 46).

(26) (SK) ...le mouton oui ou non a-t-il mangé la fleur? (s. 107)

(S2) ...onko lammas syönyt *ruusun* vai eikö? (s. 107)

(R2) ...har fåret ätit upp blomman eller inte? (s. 107)

Seuraava esimerkki (26) on tyypillinen esimerkki eksplisiittisten lisäysten joukossa. Sekä lähtötekstissä että ruotsinnoksessa puhutaan vain kukasta tässä lauseessa. Suomentaja on sen sijaan halunnut selventää, että on kyse ruususta. Lukija tietää kyllä ilman selvennystä, että pikku prinssi omistaa ruusun, mutta suomentaja on silti toistanut sen tässä lauseessa. Ja mielestäni tämä toisto toimii hyvin tässä kohdassa, se ehkä jopa parantaa lausetta. Seuraava esimerkki (27) on samantapainen, eksplisiittinen lisäys ruotsinnoksessa tuo vain lisää tunnelmaa lauseeseen.

(27) (SK) Quand tu regarderas le ciel, la nuit [...] (s. 100)

(S2) Kun sinä katselet yötaivasta [...] (s. 100)

(R2) Om natten, när du tittar upp mot *stjärnorna* [...] (s. 100)

Lähtötekstissä puhutaan taivaasta ja suomennoksessa yötaivaasta, suomentaja käyttää todennäköisesti sanaa yötaivas, koska lähtötekstistä ilmenee, että katseleminen tapahtuu yöllä. Ruotsintaja on sen sijaan käyttänyt sanaa *stjärnorna* ('tähtiä'), ja tämä on mielestäni toimiva ratkaisu. *Titta upp mot stjärnorna* ('katsella tähtiä') kuulostaa enemmän maagiselta, ja juuri tämä kohta sarjakuvakirjassa, jossa pikku prinssi ja tarinan kertoja hyvästelevät toisensa, on sekä maaginen että surullinen. Seuraavassa esimerkissä (28) on sama eksplisiittinen lisäys molemmissa käännöksissä.

- (28) (SK) Il fit un pas. (s. 104)
 (S2) Hän otti askelen *eteenpäin*. (s. 104)
 (R2) Så tog han ett steg *framåt*. (s. 104)

Molemmat kääntäjät ovat lisänneet adverbiaalin, joka kuvailee, mihin päin pikku prinssi on menossa, eli *eteenpäin* ja ruotsiksi *framåt*. Ensisilmäyksellä en huomannut tätä lisäystä, koska sekä suomeksi että ruotsiksi tämä ratkaisu kuulostaa luontevalta. Mutta jos pyrkii tarkkaan ja sananmukaiseen käännökseen niin nämä eksplisiittiset lisäykset ovat tarpeettomia. Seuraava esimerkki (29) on selvä eksplisiittinen lisäys.

- (29) (SK) Nous ne notons pas les fleurs. (s. 70)
 (S2) Kukkia ei merkitä *karttoihin*. (s. 70)
 (R2) Vi antecknar inga blommor. (s. 70)

Pikku prinssi on matkallaan saapunut planeetalle, jossa asuu maantieteilijä. Maantieteilijällä on iso kirja edessään ja kirjaan merkitään tutkimusretkeilijöiden löydöt kuten vuoret, tulivuoret, meret jne. Lukija ymmärtää, että on kyse karttakirjasta tai maantiedonkirjasta vaikka tästä ei ole vielä mainittu mitään. Suomentaja on tässä tapauksessa halunnut auttaa lukijaa ja kertoo selvin sanoin sen, mitä lukija muuten olisi voinut lukea ja ymmärtää 'rivien välistä'.

Molemmilla kääntäjillä on vähän samantapainen ratkaisu tämän ryhmän viimeisessä esimerkissä (30).

- (30) (SK) [...] j'aperçus mon petit prince là-haut, les jambes pendantes. (s. 96)
 (S2) [...] näin pikku prinssini istuvan *sen harjalla* jalkojaan heilutellen.
 (s. 96)
 (R2) [...] såg jag lille prinsen sitta *på murkrönet* och dingla med benen.
 (s. 96)

Pikku prinssi istuu kivimuurin raunion harjalla ja puhuu käärmeen kanssa. Tarinan kertoja tulee ja näkee prinssin siellä. Sekä suomentaja että ruotsintaja muistuttavat tässä tapauksessa (30) lukijaa, että on kyse muurinharjasta. Lähtötekstissä lukee vaan *là-haut* ('siinä ylhäällä', 'siinä korkealla') mutta aiemmin on kyllä tullut esiin, että on kyse muurinharjasta. Mielestäni sekä suomennos että ruotsinnos toimivat hyvin tässä tapauksessa, jopa paremminkin kuin lähtöteksti.

5.2.2 Poisjätöt

Seuraavaksi analysoin ne kohdat, jotka mielestäni parhaiten edustavat semanttisia ja implisiittisiä poisjättöjä. Molemmissa käännöksissä on yhteensä 31 poisjättöä; 9 semanttista poisjättöä ja 22 implisiittistä poisjättöä. Ero lisäysten ja poisjätöjen välillä on myös sarjakuvakirjan käännöksissä aika iso ja lisäyksiä on huomattavasti enemmän. Mutta implisiittisten poisjätöjen määrä on kuitenkin yllättävän suuri. Analysoin ensin semanttiset poisjätöt, joita on neljä kappaletta suomennoksessa ja viisi ruotsinnoksessa.

(31) (SK) J'avais défait son éternel cache-nez d'or. (s. 98)

(S2) Olin irrottanut hänen iänikuisen kullankeltaisen kaulaliinansa.
(s. 98)

(R2) Jag hade tagit av honom hans eviga halsduk. (s. 98)

Tässä esimerkissä (31) ruotsintaja on jättänyt pois adjektiivin, joka kuvailee pikku prinssin kaulaliinansa. Lähtötekstissä lukee *son éternel cache-nez d'or* ('hänen iänikuisen kullavärisen kaulaliinansa') ja tämä lause kuuluisi ruotsiksi olla *hans eviga guldfärgade halsduk*. Tämä ei ole mikään merkittävä poisjätö, tarina ei muutu ollenkaan mutta jos pyrkii mahdollisimman identtiseen käännökseen, niin ruotsintaja olisi voinut lisätä *guldfärgade* ('kullavärisen') tähän lauseeseen. Seuraava esimerkki (32) on vähän samantapainen.

(32) (SK) Elle a quatre épines *de rien du tout* pour la protéger *du monde*.
(s. 103)

(S2) Sillä on vain neljä olematonta piikkiä suojanaan maailmaa vastaan.
(s. 103)

(R2) Och hon har bara fyra törnen att försvara sig med. (s. 103)

Ruotsinnoksesta on jätetty pois informaatiota myös tässä esimerkissä (32). Nyt on kyse pikku prinssin ruususta, jonka hän jätti yksin, kun hän itse lähti matkaan. Pikku prinssi katuu tätä tekoa, kun hän käsittää, ettei ruusu pysty suojelemaan itseään vaaroja vastaan. Lähtötekstissä lukee, että ruusulla on vain *quatre épines de rien du tout* ('neljä olematonta piikkiä'). Ruotsintaja on tässä tapauksessa jättänyt kääntämättä *de rien du tout* (tässä yhteydessä 'olematonta', 'arvotonta'). Ehdotukseni ruotsinkieliseen käännökseen on: *fyra värdelösa törnen* ('neljä arvotonta piikkiä'). Lähtötekstissä lukee myös, että ruusun on suojeltava itseään maailmaa vastaan: *du monde* (tässä yhteydessä 'maailmaa vastaan') mutta ruotsinnoksessa lukee vain *att försvara sig med* ('puolustautuakseen'), eli ruotsintaja on jättänyt pois maailmaa vastaan. Ehdotukseni ruotsinnokseen tässä kohdassa on: *försvara sig mot omvärlden med*. Suomentaja on sen sijaan onnistuneesti seurannut lähtötekstiä.

(33) (SK) Je les gère. (s. 60)

(S2) -- (s. 60)

(R2) Förvaltar dem [...] (s. 60)

Esimerkissä (33) suomentaja on jättänyt pois tämän lyhyen lauseen. Pikku prinssi oli saapunut liikemiehen planeetalle ja kysyi liikemieheltä, mitä hän tekee kaikilla niillä tähdillä, joita hän sanoo omistavansa. Lähtötekstissä tämä liikemies vastaa pikku prinssille *Je les gère* ('minä hoidan niitä') mutta suomennoksesta tämä vastaus on pudonnut pois kokonaan. Oletan, että tämä poisjätto johtuu huolimattomuudesta, koska tämän lauseen kääntäminen ei ole mitenkään ongelmallista. Seuraava ja viimeinen esimerkki (34) semanttisista poisjätöistä on sen sijaan tarkoituksellisesti jätetty pois.

(34) (SK) Quinze et sept vingt-deux. Vingt-deux et six vingt-huit. (s. 57)

(S2) Viisitoista ynnä seitsemän, kaksikymmentäkaksi. Kaksikymmentäkaksi ynnä kuusi... (s. 57)

(R2) Femton och sju tjugotvå. Tjugotvå och sex tjugoåtta. (s. 57)

Tässä esimerkissä (34) on suomennoksessa kyse tilanpuutteesta. Suomentaja ei ole pystynyt kääntämään koko tekstiä, koska tilaa ei ole ollut riittävästi. Suomenkieliset lukusanat ovat niin pitkiä, kun ne kirjoitetaan kirjaimin, ja suomentaja on tässä kohdassa joutunut jättämään osan lauseesta pois. Viittaan tähän esimerkkiin (34) jo esimerkin (25) kohdalla (ks. s. 41–42) ja olin sitä mieltä, että suomentajan ratkaisu lisätä ynnä-sana oli mielenkiintoinen valinta tässä kohdassa. Olen edelleen sitä mieltä, vaikka onkin epävarmaa, olisiko koko lause silti mahtunut tähän kohtaan. Ruotsintaja on pystynyt seuraamaan lähtötekstiä ongelmattomasti.

Seuraavaksi analysoin implisiittisiä poisjättöjä. Tämä ryhmä on yllättävän suuri, itse asiassa toiseksi suurin yksittäinen ryhmä, vain eksplisiittisiä lisäyksiä on enemmän. Implisiittisiä poisjättöjä on yhteensä 22 kappaletta; 12 tapausta suomennoksessa ja 10 ruotsinnoksessa. Tuon esiin ne esimerkit, jotka ovat mielestäni kiinnostavia ja jotka parhaiten edustavat implisiittisiä poisjättöjä.

(35) (SK) Les choses sérieuses, c'est réparer *cet* avion. (s. 3)

(S2) Lentokoneen korjaaminen on vakava asia. (s. 3)

(R2) Att reparera flygplanet, det är en viktig sak. (s. 3)

Esimerkissä (35) molemmat kääntäjät ovat jättäneet pois ranskalaisen pronominin *cet* ('tämä'). Tässä lauseessa on kyse tietyn koneen korjaamisesta, mutta käännöksien kohdalla voi olla kyse mistä tahansa lentokoneesta. Eli ehdotukseni suomennokseksi on: *Tämän lentokoneen korjaaminen...* ja ruotsinnokseksi: *Att reparera det här flygplanet...* Nyt on kuitenkin vain kyse muotoseikasta, nämä poisjätöt eivät muuta sisältöä mutta jos pyritään sananmukaiseen käännökseen niin pronominit pitäisi myös kääntää.

Seuraava esimerkki (36) on aika tavallinen tässä ryhmässä, aineistossani on monta samantapaista implisiittistä poisjättöä.

(36) (SK) Que signifie éphémère? (s. 70)

(S2) Mitä tarkoittaa katoavainen? (s. 70)

(R2) Vad menar du med *det*? (s. 70)

Esimerkissä (36) ruotsintaja viittaa asiaan käyttämällä sanaa *det* ('se'). Ruotsintaja ei siis käännä lähtötekstin sanaa *éphémère* ('katoavainen') vaan käyttää *det*-sanaa sen tilalla. Lauseen ymmärtää kuitenkin, koska sanaa *förgänglig* ('katoava') tulee esiin aiemmin tekstissä. Sananmukainen käänнос ruotsiksi olisi kuitenkin: *Vad menar du med förgänglig?* Suomentaja on seurannut lähtötekstiä. Seuraavaksi tuon esille kaksi esimerkkiä (37) ja (38), jotka ovat samantapaisia.

(37) (SK) Quand il éteint son *réverbère*, ça endort la fleur ou l'étoile. (s. 62)

(S2) Kun hän sammuttaa lyhdyn, kukka tai tähti nukahtaa. (s. 62)

(R2) Och när han släcker, då lägger sig blomman eller stjärnan att sova. (s. 62)

Esimerkissä (37) ruotsintaja on tässä lauseessa jättänyt kääntämättä sanaa *réverbère* ('katulyhty') mutta tätä lausetta edeltävästä lauseesta kuitenkin ymmärtää, että on kyse katulyhdyn sammuttamisesta. En ymmärrä, miksi ruotsintaja on valinnut tällaisen ratkaisun, mielestäni koko lause on kielellisesti aika huono. Parempi vaihtoehto tälle lauseelle olisi: *Och när han släcker gatlyktan, då somnar blomman eller stjärnan* (' ja kun hän sammuttaa katulyhdyn, kukka tai tähti nukahtaa'). Olen huomannut, että ruotsinkielisessä käännökssä on aika paljon tämäntyyppisiä huonoja ratkaisuja, eli kielellisesti kangertavia ja teennäisiä lauseita, kun taas suomennoksessa on käytetty selvää, sujuvaa ja luontevaa kieltä.

(38) (SK) Et je l'ai laissée toute seule *chez moi!* (s. 71)

(S2) Ja minä jätin sen ypö yksin! (s. 71)

(R2) Och jag har lämnat henne alldeles ensam där hemma! (s. 71)

Esimerkissä (38) suomentaja on jättänyt kääntämättä lähtötekstin *chez moi* ('kotona'). Ruotsintaja on tässä kohdassa seurannut lähtötekstiä vaikka lauseesta tuli melko pitkä. Suomennos toimii kyllä hyvin näin kuin se onkin, koska edellisen lauseen perusteella ymmärretään, mistä on kyse, eli mihin hän on jättänyt ruusunsa. Mutta olisi suomentaja hyvin voinut seurata lähtötekstiäkin, sananmukaisuuden vuoksi. Seuraavilla esimerkeillä (39) ja (40) on yhtäläisyyksiä esimerkin (16) kanssa (ks. s. 36).

(39) (SK) Parce que les ivrognes voient double. (s. 69)

(S2) Koska juopot näkevät kaiken kahtena. (s. 69)

(R2) För att *den som är full* ser allt dubbelt. (s. 69)

Esimerkissä (39) puhutaan lähtötekstissä juopoista, eli *les ivrognes* ('juopot'), ja suomentaja on seurannut lähtötekstiä tässä kohdassa. Ruotsintaja sen sijaan on löytänyt oman ratkaisun tähän ja kirjoittaa *den som är full* ('se, joka on juovuksissa'). Ihan toimiva ratkaisu sinänsä, mutta helpommalla olisi päässyt, jos ruotsintaja olisi käyttänyt ruotsinkielistä vastinetta *ivrogne*-sanaan, esimerkiksi *fyllbult* ('juoppo'). On olemassa monta eri vaihtoehtoa juoppo-sanalle ruotsiksi, mutta sekä lähtötekstissä että suomennoksessa kirjailijat ovat olleet johdonmukaisia ja käyttäneet aina samaa sanaa, eli *ivrogne* ja sama suomeksi *juoppo*. Ruotsintaja on sen sijaan varioinut tätä sanaa ja se näkyy myös seuraavassa esimerkissä (40).

(40) (SK) Celui-là, il raisonne un peu comme l'ivrogne, se dit le petit prince.
(s. 60)

(S2) Hänen ajatuksensa juoksevat samaan tapaan kun juopon, pikku prinssi tuumi. (s. 60)

(R2) Han resonerar ungefär som *den där som drack*, tänkte Lille prinsen.
(s. 60)

Esimerkissä (40) ruotsintaja olisi voinut kirjoittaa: *Han resonerar ungefär som fyllbulten, tänkte Lille prinsen* ('hän ajattelee melkein samalla tavalla kun juoppo, pikku prinssi tuumi'). Tällä tavalla ruotsintaja olisi seurannut lähtötekstiä ja samalla ollut enemmän johdonmukainen. Etenkin tässä tapauksessa (40) ruotsintajan olisi syytä käyttää vakiintunutta nimeä juopolle, koska tässä on kyse nimestä. Lähtötekstissä kerrotaan eri planeetoista, joilla pikku prinssi vieraillee. Ja yhdessä näistä planeetoista asuu *Juoppo*, eli ranskaksi *L'ivrogne*. Yhdessä kohdassa ruotsintaja käyttää toki nimeä *Fullbulten* ('juoppo'), joten en oikein ymmärrä, miksei hän käytä sitä läpi koko kirjan.

5.2.3 Semanttiset virheet

Semanttisia virheitä on yhteensä 32 kappaletta molemmissa käännöksissä. Suomennoksessa on 12 tapausta ja ruotsinnoksessa 20. Virheitä on yllättävän paljon tekstimäärää ja tekstin vaikeusastetta ajatellen. Olen virheitä luokitellani ollut erittäin tarkka, ja kuten aiemmin jo mainitsin, on ollut vaikea päättää, mikä on virhe ja mikä ei. Mutta päädyin siihen, että kaikki leksikaalisesti väärinkäännettyt sanat ovat virheitä. Vaikka lauseen sisältö ei muutu, mutta lauseessa kuitenkin on väärinkäännetty sana, niin minä olen tulkinnut sen virheeksi. Seuraavaksi tuon esille ne kohdat, jotka ovat mielenkiintoisia ja jotka parhaiten edustavat semanttisia virheitä.

(41) (SK) *Qu'est-ce que tu fais là?* (s. 6)

(S2) *Mitä sinä täällä teet?* (s. 6)

(R2) *Hur kom du hit?* (s. 6)

Esimerkissä (41) ruotsinnoksella ei ole mitään yhteistä lähtötekstin kanssa. *Qu'est-ce que tu fais là?* tarkoittaa juuri sitä, mitä suomentaja on kirjoittanut, eli *mitä sinä täällä teet?*. Ruotsinnoksessa tarinan kertoja kysyykin pikku prinsiltä että, *hur kom du hit?* ('miten sinä pääsit tänne?'), eikä tällä kysymyksellä ole mitään yhteistä lähtötekstin kysymyksen kanssa. Ehdotukseni ruotsinnokseksi on: *Vad gör du här?* ('Mitä sinä täällä teet?').

(42) (SK) J'étéignais le matin et j'allumais le soir. (s. 64)

(S2) *Sytytin* aamulla ja *sammutin* illalla. (s. 64)

(R2) Jag släckte på morgonen och tände på kvällen. (s. 64)

Tämän esimerkin virhe (42) johtuu varmaan huolimattomuudesta, niin ainakin oletan, koska on helppo tarkistaa sanakirjasta, jos on edes vähänkin epävarma jostain sanasta. Suomentaja on tässä tapauksessa sekoittanut lauseen kaksi verbiä keskenään. Ranskan *éteindre* on suomeksi 'sammuttaa' ja *allumer* on 'sytyttää', eli suomennos kuuluisi tässä tapauksessa olla: *Sammutin aamulla ja sytytin illalla*. Kun on kyse katulyhdystä, tämä onkin järkevämpää, lyhty sammutetaan aamulla, kun ulkona on muutenkin valoisaa ja sytytetään illalla, kun alkaa pimentyä. Oletan, että myös seuraavassa esimerkissä (43) on kyse huolimattomuudesta.

(43) (SK) Parce qu'un explorateur qui mentirait entraînerait des catastrophes dans des livres de géographie. (s. 59)

(S2) Siksi, että tutkimusretkeilijän valheilla olisi kohtalokkaita seurauksia maantieteenkirjoille. (s. 59)

(R2) En upptäcktsresande som far med lögn är en katastrof för *historieböckerna*. (s. 59)

Tämän esimerkin (43) lähtötekstissä puhutaan maantieteenkirjoista, mutta ruotsinnoksessa lukeekin *historieböckerna* ('historiankirjat'). Olen melko varma siitä, ettei tämä virhe johdu osaamattomuudesta. *Des livres de géographie* ('maantieteenkirjat') kuuluisi totta kai ruotsiksi olla *geografiböckerna*.

Samantyyppinen tapaus on myös seuraava esimerkki (44).

(44) (SK) Bonsoir. (s. 65)

(S2) *Huomenta*. (s. 65)

(R2) Godafton! (s. 65)

Esimerkissä (44) esiintyy toinen huolimattomuusvirhe, ja mielestäni tällaisia virheitä ei saisi olla, ei ainakaan näin paljon näin helpossa tekstissä. *Bonsoir* tarkoittaa suomeksi 'hyvää iltaa' eikä huomenta niin kuin suomentaja on kirjoittanut. Ruotsintaja on ymmärtänyt tämän kohdan oikein. Seuraavassa esimerkissä (45) ruotsintaja on taas keksinyt aivan oman käänösratkaisun.

(45) (SK) Tu verras où commence ma trace dans le sable. (s. 96)

(S2) Näet mistä jälkeni alkavat hiekassa. (s. 96)

(R2) Du behöver bara följa mina fotspår tillbaka i sanden. (s. 96)

Ruotsinnoksella ei ole paljon yhteistä lähtötekstin kanssa tässä tapauksessa (45). Suomentaja on onnistuneesti seurannut lähtötekstiä ja suomennos on sananmukaisesti käännetty. Ruotsinnos kuuluu: *du behöver bara följa mina fotspår tillbaka i sanden* ('sinun täytyy vain seurata jalanjälkiäni takaisin hiekassa') vaikka se kuuluisi olla: *du ser var mina spår börjar i sanden*. Ruotsinnoksen lukija ei huomaa, että tämä lause on väärin käännetty, lause sopii asiayhteyteen ja lauseella ei ole niin suurta merkitystä. Mutta sananmukaisuutta ajatellen ruotsintaja olisi voinut kääntää lauseen esimerkiksi niin kuin aiemmin ehdotin. Seuraava esimerkki (46) on selvä virhe mutta virhe ei kuitenkaan huononna tekstiä millään tavalla.

(46) (SK) La première fois, c'était il y a 22 ans par un hanneton qui faisait un bruit épouvantable [...] (s. 58)

(S2) Ensimmäisen kerran sen teki kaksikymmentäkaksi vuotta sitten *herhiläinen*, joka surisi niin kovaan ääneen [...] (s. 58)

(R2) Första gången var för tjugotvå år sedan, då var det en ollonborre som förde ett fasligt oväsen [...] (s. 58)

Tässä esimerkissä (46) suomentaja on kääntänyt sanaa *hanneton* ('turilas') väärin. Suomenkielisessä versiossa puhutaan *herhiläisestä*, joka ranskaksi on *frelon* (MOT ranska). Tämä tapaus on mielenkiintoinen jo siitä syystä, että suomentaja on käyttänyt alkuperäistä suomenkielistä versiota apuna käännettäessä tekstiä mutta silti kääntänyt tämän sanan väärin. Alkuperäisessä suomenkielisessä versiossa *hanneton* on käännetty

oikein (ks. esimerkki 17 luvussa 5.1.2). Mutta kuten jo totesin, tämä virhe ei muuta tarinaa millään tavalla, mutta kun kerran niin helposti löytää oikean vastineen, niin sanan voisi kyllä kääntää oikein. Viimeinen semanttinen virhe, jonka tuon esille on sen sijaan virhe, joka muuttaa sisältöä.

(47) (SK) Et tes amis seront bien étonnés de te voir rire en regardant le ciel.
(s. 101)

(S2) Ja ystäväsi hämmästelevät, kun sinä naurat katsellessasi taivaalle.
(s. 101).

(R2) Och dina vänner kommer att tycka att du är konstig när de ser dig skratta mot stjärnorna. (s. 101)

Esimerkissä (47) ruotsintaja on epäonnistunut ja koko lause antaa väärän vaikutelman tässä kohdassa. Suomentaja on kääntänyt lauseen sananmukaisesti ja onnistunut säilyttämään lähtötekstin tunnelman. Ruotsinnoksen kääntäjä on kirjoittanut *dina vänner kommer att tycka att du är konstig* ('ystäväsi pitävät sinua omituisena'), ja tämä on väärää tietoa. Ehdotukseni ruotsinnokseksi on: *dina vänner blir förvånade* ('ystäväsi hämmästelevät'). Juuri tämäntyyppiset pienet asiat voivat tuhota oikean tunnelman, eli kannattaa miettiä jokaista sanaa kahdesti.

5.3 Kirjan ja sarjakuvakirjan käännöksiä vertailua

Seuraavaksi analysoin suomennoksia ja ruotsinnoksia keskenään ja lopuksi analysoin myös sarjakuvakirjan käännöksiä keskenään. Analysoin ensin suomennokset, sitten ruotsinnokset keskenään ja lopuksi sarjakuvakirjan käännökset keskenään. Esitän lyhyesti ja yleisesti taulukoiden avulla, miten semanttiset ja eksplisiittiset lisäykset, semanttiset ja implisiittiset poisjätöt sekä semanttiset virheet jakautuvat käännöksissä.

5.3.1 Suomentokset

Le Petit Prince -kirjan ja -sarjakuvakirjan suomennosten välillä ei ole suuria eroja, niissä on suurin piirtein saman verran lisäyksiä ja poisjättöjä. Sarjakuvakirjan käännöksessä on kuitenkin hiukan enemmän eksplisiittisiä lisäyksiä; kirjan suomennoksessa on 12 ja sarjakuvakirjan suomennoksessa 17 tapausta. Myös semanttisia virheitä on enemmän sarjakuvakirjan suomennoksessa; 7 tapausta kirjan suomennoksessa ja 12 sarjakuvakirjan suomennoksessa. Taulukosta 3 näkyy, miten nämä ryhmät jakautuvat suomennoksissa.

Taulukko 3. Lisäykset, poisjätöt ja virheet suomennoksissa.

	S1	S2	Yhteensä
Semanttiset lisäykset	7	9	16
Eksplisiittiset lisäykset	12	17	29
Semanttiset poisjätöt	5	4	9
Implisiittiset poisjätöt	11	12	23
Semanttiset virheet	7	12	19
Yhteensä	42	54	96

Ei ole mitenkään hämmästyttävä havainto, ettei suomennosten välillä ole enemmän eroja. Sarjakuvakirjan suomentaja käytti alkuperäistä suomennosta apuna, kun hän käänsi Joann Sfarin sarjakuvakirjaa. On kuitenkin syytä mainita, että tekstimäärä vaihtelee näissä käännöksissä, koska kirja on kirjoitettu romaanin tapaan ja sarjakuvakirja on kirjoitettu sarjakuvan tapaan, eli sarjakuvakirjassa on paljon vähemmän tekstiä. Joitakin osia on kokonaan jätetty pois mutta tarina säilyy kuitenkin samana.

Mielenkiintoista kuitenkin on, ettei löydy monta samaa tapausta, eli esimerkiksi sellaisia semanttisia lisäyksiä, jotka olisivat molemmissa käännöksissä. Luulisi, että sellaisia olisi, kun sarjakuvakirjan kääntäjällä oli kirjan käännös apuna. Mutta molemmat kääntäjät ovat tuoneet omaleimaisia lisäyksiä, poisjättöjä ja virheitä aineistooni. Sarjakuvakirjan suomennoksessa lisäyksiä, poisjättöjä ja virheitä on yhteensä 54 tapausta, eli enemmän kuin kirjan suomennoksessa, jossa on 42 tapausta yhteensä. On mielestäni hämmästyttävää, että sarjakuvakirjan suomennoksessa on enemmän

tapauksia, koska siinä on vähemmän tekstiä ja mielestäni olisi myös helpompi kääntää yksittäisiä lauseita (niin kuin puhekuplissa usein on) kuin juoksevaa tekstiä. Olisi ymmärrettävää, jos poisjättöjä olisi paljon enemmän sarjakuvakirjan suomennoksessa, koska voi olla haasteellista saada käännetty teksti mahtumaan alkuperäiseen puhekuplaan. Ja muutama tällainen tapaus olikin aineistossani (ks. esimerkki 34 luvussa 5.2.2). Aineistoni perusteella osoittautuukin, että lisäyksiä on enemmän sarjakuvakirjan suomennoksessa.

5.3.2 Ruotsinnokset

Seuraavaksi analysoin kirjan ja sarjakuvakirjan ruotsinnokset keskenään. Ruotsinnosten välillä tuntuu olevan enemmän eroja kuin suomennosten välillä, vaikka taulukoista 3 ja 4 näkyy, että eroja on suurin piirtein saman verran. Kirjan ruotsinnoksessa on yhteensä 48 lisäystä, poisjättöä ja virhettä kun taas sarjakuvakirjan ruotsinnoksessa on 59 tapausta yhteensä.

Taulukko 4. Lisäykset, poisjätöt ja virheet ruotsinnoksissa.

	R1	R2	Yhteensä
Semanttiset lisäykset	11	10	21
Eksplisiittiset lisäykset	9	14	23
Semanttiset poisjätöt	5	5	10
Implisiittiset poisjätöt	14	10	24
Semanttiset virheet	9	20	29
Yhteensä	48	59	107

Semanttisia lisäyksiä ja semanttisia poisjättöjä on melkein saman verran molemmissa ruotsinnoksissa. Kirjan ruotsinnoksessa on enemmän implisiittisiä poisjättöjä kun taas sarjakuvakirjan ruotsinnoksessa on enemmän eksplisiittisiä lisäyksiä ja semanttisia virheitä. Voidaan todeta, että sarjakuvakirjan ruotsinnoksessa on hämmästyttävän suuri määrä virheitä. Tämä virhemäärä johtaa varmasti siihen vaikutelmaan, että ruotsinnosten välillä olisi paljon eroja.

Sarjakuvakirjan ruotsintaja ei ole käyttänyt alkuperäistä ruotsinnosta apuna kääntäessään tekstiä. Ja sen kyllä huomaa. Sävy ja tunnelma ovat aivan erilaiset

sarjakuvakirjan ruotsinnoksessa kuin kirjan ruotsinnoksessa. Sarjakuvakirjan kääntäjällä on oman tyylinsä kirjoittaa, ja hän käyttää rennompaa kieltä. Esimerkkinä voin mainita sellaisen kohdan, jossa puhutaan reumatismikohtauksesta. Lähtötekstissä lukee *par une crise de rhumatismes* ('reumatismikohtauksen johdosta') ja suomentaja on kääntänyt tämän kohdan seuraavasti: *minua vaivasi reumatismi*, eli molemmissa versioissa kieli on melko virallista ja muodollista. Ruotsintaja taas on kääntänyt tämän kohdan näin: *jag fick en släng av reumatism* ('sain lievän reumatismipuuskan') (MOT ruotsi), eli hyvin rentoa kieltä mielestäni. Toinen esimerkki on, kun lähtötekstissä lukee *choses* ('asioita', 'juttuja') niin suomentaja käyttää vastaavaa sanaa suomeksi, eli *juttuja*, mutta ruotsintaja käyttää taas vähän rennompaa vaihtoehtoa ruotsiksi, eli *tingestarna* ('kapine', 'vekotin') (MOT ruotsi). Kirjan ruotsintaja on sen sijaan säilyttänyt lähtötekstin tunnelman ja sävyn, ja suurin osa eroista käännöksen ja lähtökirjan välillä ovat melko merkityksettömiä, ainakin sarjakuvakirjan ruotsinnokseen verrattuna.

6 YHTEENVETOA JA PÄÄTELMÄT

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena oli vertailla Le Petit Prince -kirjan ja -sarjakuvakirjan suomennoksia ja ruotsinnoksia niiden ranskankielisten alkuperäisversioiden kanssa. Olen tutkinut ja analysoinut aineistoni kolmikielisesti ja kontrastiivisesti semanttisesta näkökulmasta. Olen pyrkinyt löytämään eroja ranskankielisten alkuperäisversioiden ja käännöksiä välillä ja sitten tutkinut ja analysoinut löytämäni erot. Olen vertaillut käännösten eroja keskenään ja pohtinut, miten nämä erot vaikuttavat käännösten merkitykseen, tunnelmaan ja sävyyn. Olen myös vertaillut sekä suomennoksia että ruotsinnoksia keskenään ja pyrkinyt löytämään eroja niidenkin välillä. Lopuksi vertailin myös lyhyesti sarjakuvakirjan suomennosta ja ruotsinnosta.

Lähtökohtanani pidin sitä, että käännökset ovat mahdollisimman identtisesti käännetty. Oletin kuitenkin, että mahdolliset erot johtuisivat pikemmin lisäyksistä kuin poisjätöistä, koska merkityskomponenttien lisääminen tuntuu luontevammalta kuin niiden poistaminen. Oletin myös, että virheiden määrä olisi pieni, koska tekstimäärä oli pieni ja sen lisäksi teksti ei ollut kielellisesti mitenkään ongelmallista tai vaikeaa.

Teoriaosassa käsittelin ensiksi lastenkirjallisuutta ja sarjakuvaa sekä kirjallisuusmuodon että kääntämisen aspektin näkökulmasta, ja toin tässä esille eri tutkijoiden näkemyksiä. Sen jälkeen käsittelin käännöstä semanttisesta näkökulmasta. Tutkielman teoreettinen luku perustuu Rune Ingon lingvistis-pragmaattiseen tarkastelutapaan, ja kerron luvussa ensin lyhyesti ja yleisesti tästä tarkastelutavasta. Tutkielmassani olen kuitenkin keskittynyt ainoastaan yhteen osaan tästä tarkastelutavasta, eli semantiikkaan, ja siitä kerron enemmän. Olen myös tuonut esille muiden tutkijoiden näkemyksiä kääntämisestä ja semantiikasta.

Analysoin aineistoni siis semanttisesta näkökulmasta, ja kiinnitin erityisesti huomiota niihin osa-alueisiin, jotka ovat kiinnostavia ja tärkeitä aineistoni kannalta, eli semanttisiin ja eksplisiittisiin lisäyksiin, semanttisiin ja implisiittisiin poisjätöihin ja semanttisiin virheisiin.

Aineistostani löytyi yhteensä 203 tapausta; Le Petit Prince -kirjan käännöksissä on yhteensä 90 lisäystä, poisjättöä ja virhettä ja sarjakuvakirjan käännöksissä vastaava luku on 113 tapausta. Le Petit Prince -kirjan suomennoksesta löytyi 19 lisäystä, 16 poisjättöä ja 7 semanttista virhettä. Eli oletukseni piti paikkansa tämän käännöksen kohdalla, lisäyksiä on enemmän kuin poisjättöjä ja virheiden määrä on melko pieni, ainakin muihin käännöksiin verrattuna. Le Petit Prince -kirjan ruotsinnoksesta löytyi 20 lisäystä, 19 poisjättöä ja 9 semanttista virhettä. Oletukseni piti paikkansa myös tämän käännöksen kohdalla, vaikka läheltä piti.

Le Petit Prince -sarjakuvakirjan suomennoksesta löytyi 26 lisäystä, 16 poisjättöä ja 12 semanttista virhettä. Sarjakuvakirjan suomennoksen osalta oletukseni piti paikkansa, lisäyksiä on selvästi enemmän kuin poisjättöjä. Virheiden määrä on melko suuri, mutta ei kuitenkaan niin suuri sarjakuvakirjan ruotsinnoksen osalta. Ruotsinnoksesta löytyi 20 semanttista virhettä, 15 poisjättöä ja 24 lisäystä. Eli lisäyksiä on enemmän kuin poisjättöjä ja voidaan todeta, että oletukseni piti paikkansa myös tämän käännöksen kohdalla. Virheiden määrä on sen sijaan hämmästyttävän suuri.

Aineistoni semanttiset ja eksplisiittiset lisäykset eivät ole niin merkityksellisiä eivätkä tuo uutta merkitystä käännöksiin, ei ainakaan juonta ajatellen. Tarina ei mitenkään muutu eikä kärsi näiden lisäyksiä johdosta. Sen sijaan jotkut lisäykset ovat vaikuttaneet tarinan tunnelmaan ja sävyyn. Poisjättöjen osalta tarina sen sijaan usein muuttuu kun informaatiota menetetään. Olen huomannut, että suurin osa poisjätöistä johtuu huolimattomuudesta, tai niin olen ainakin olettanut.

Kun on kyse melko yksinkertaisesta tekstistä, niin kuin aineistossani on, voisi pyrkiä mahdollisimman identtiseen käännökseen. Ei olisi ollenkaan vaikea seurata lähtötekstiä ja kääntää sananmukaisesti. Ei ole tarpeellista varioida esimerkiksi toistuvia sanoja tai ilmauksia, mielestäni niitä toistetaan lähtötekstissä tietystä syystä. Nyt on sen lisäksi kyse lastenkirjoista, ja lapsethan pitävät siitä kun asiat toistetaan. Esimerkkinä tästä voidaan ottaa jo mainitsemani *les grandes personnes* ('isot ihmiset') (ks. esimerkki 16 luvussa 5.1.2). Lähtötekstissä tämä ilmaus esiintyy muuttumattomana läpi kirjan, mutta

jostain syystä kääntäjät ovat halunneet varioida tätä ilmausta. En ymmärrä miksi, koska on selvää, että ilmauksella on suuri vaikutus sisällön tunnelmaan.

Molemmat suomennokset ovat mielestäni kokonaisuuksina hyviä, tarinan tunnelma, sävy ja henki pysyvät kaikesta huolimatta aika lähellä alkuperäisteoksien tarinaa. Ruotsinnokset ovat sen sijaan heikompia. Erityisesti sarjakuvakirjan ruotsinnos on mielestäni epäonnistunut versio kielellisesti. Sarjakuvakirjan ruotsintaja on käyttänyt liian rentoa kieltä, ihmeellisiä kielellisiä ratkaisuja kuten: *jag kände hans hjärta fladdra* ('tunsin hänen sydämensä räpyttävän/liehuvan') (MOT ruotsi), kun lähtötekstissä käytetään tavallista *battre* -sanaa kun on kyse sydäimestä ('sykkiä', 'lyödä'). Juuri tässä esimerkissä on kyse kollokaatiosta, kääntäjän olisi pitänyt löytää semanttinen vastine *battre* -verbille tässä yhteydessä, nyt olikin kyse kuvaannollisesta eikä lääketieteellisestä sydämen sykkimisestä. Ruotsinnoksissa on mielestäni liian paljon kömpelöitä ja huonoja ratkaisuja. Voin siis todeta, että pienetkin erot voivat merkittävästi vaikuttaa käännökseen, on itse asiassa yllättävää, että pienellä merkityskomponentilla voi olla niin suuri merkitys tunnelmaa ajatellen.

Mielenkiintoinen havainto on myös, miten sarjakuvakirjakäännösten visuaaliset ominaisuudet vaikuttavat kirjojen tunnelmaan ja sävyyn. Alkuperäinen sarjakuvakirja on kirjoitettu käsin, ja kirjainten muoto ja koko vaihtelevat puhekuplasta toiseen. Tällä tavalla kirjailijalla on mahdollisuus varioida henkilöhahmojen puhetta ja Joann Sfar onkin käyttänyt tätä mahdollisuutta hyväkseen. Hän kirjoittaa isolla ja pienellä kirjasinkoolla, hän käyttää paksua ja ohutta kynää, hän kirjoittaa vinosti ja suorasti jne., ja jos esimerkiksi sarjakuvakirjan hahmo huutaa pelosta, hän käyttää isoa kirjasinkokoa ja paksumpaa kynää kuvatakseen tätä tunnelmaa. Sarjakuvakirjan ruotsintaja on seurannut tätä samaa periaatetta ja on kirjoittanut käsin. Ruotsintaja on myös onnistunut vaihtelemaan hahmojen ilmauksia ja tarinan juonta tällä tavalla. Suomentaja on sen sijaan kirjoittanut koneella. Tämä on mielestäni epäonnistunut valinta monesta eri syystä. Käsinkirjoitettu teksti luo aidon tunnelman sarjakuvakirjaan, lukija saa vaikutelman siitä, että hahmo oikeasti sanoo sen mitä kuplassa lukee. Suomennoksen teksti on liian siistiä ja suoraa ja kirjainten koko pysyy samana läpi koko kirjan. On muutama puhekupla, jossa suomentaja on kirjoittanut jonkun lausahduksen käsin, mutta

niitä ei ole monta. Eli suomentaja olisi voinut varioida puhekuplien tekstin sävyä kirjoittamalla käsin. Toinen syy, miksi suomentajan olisi pitänyt kirjoittaa käsin, on se, että saadaan usein paljon enemmän mahtumaan puhekuplaan, jos tekstataan käsin eikä tietokoneella. Ja olenkin todennut, että suomentajalla on ollut ongelmia saada teksti mahtumaan (ks. esimerkki 34 luvussa 5.2.2).

Onneksi suomennosten ja erityisesti ruotsinnosten lukijat eivät kärsi sen enempää käännyistä versioista, edellyttäen, että he eivät ole lukeneet alkuperäisteoksia. Olen selvästi näin kriittinen, koska olen käynyt läpi aineistot niin huolellisesti. Lopuksi voin todeta, että *Le Petit Prince* -kirjan suomennos on mielestäni paras käännös, sen kääntäjä on parhaiten onnistunut säilyttämään alkuperäisteoksen tunnelman, sävyn ja hengen. Vaikkei käytä aiempia käännöksiä apuna käännoistyössään, niin niitä voisi kuitenkin käydä läpi ja tällä tavalla välttää turhia väärinkäsityksiä ja virheitä. Sarjakuvakirjan ruotsintaja olisi ainakin hyötynyt tällaisesta menettelystä.

LÄHTEET

Aineistolähteet:

Saint-Exupéry, Antoine de (1981). *Le Petit Prince*. Bourges, France: Imprimerie Tardy Quercy S.A.

Saint-Exupéry, Antoine de (2007). *Pikku Prinssi*. 42. painos. Suomennos Irma Packalén. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Saint-Exupéry, Antoine de (2007). *Lille prinsen*. 15. painos. Ruotsinnos Gunvor Bang. Suomi: WS Bookwell.

Sfar, Joann (2008). *Le Petit Prince. D'après l'œuvre d'Antoine de Saint-Exupéry*. France: Gallimard Jeunesse.

Sfar, Joann (2009). *Pikku Prinssi. Mukaelma Antoine de Saint-Exupéryn romaanista*. Suomennos Saara Pääkkönen. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Sfar, Joann (2010). *Lille Prinsen. Efter Antoine de Saint-Exupérys berättelse*. Ruotsinnos Horst Schröder. Stockholm: Epix Bokförlag AB.

Muut lähteet:

Bassnett, Susan (1995). *Teoksesta toiseen*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Herkman, Juha (1998). *Sarjakuvan kieli ja mieli*. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Hyypä, Saara (2005). Kieltä kuviin, kuvia kieleen. Teoksessa: Kristiina Rikman (toim.). *Suom. Huom. Kirjoituksia kääntämisestä*. Vantaa: Dark Oy. 115–131.

Ingo, Rune (1990). *Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatusta käänntieteeseen*. Juva: WSOY.

Ingo, Rune (2007). *Konsten att översätta*. Tanska: Narayana Press.

Le Petit Prince Multimedia (2009). *Le Petit Prince* [online]. [Lainattu 25.11.2009]. Saatavilla: <http://www.lepetitprince.com>

LNPR = *Le Nouveau Petit Robert* (1993). Montréal, Canada: Dicorobert Inc.

Manninen, Pekka A (1995). *Vastarinnan välineistö. Sarjakuvaharrastuksen merkityksiä*. Tampere: Mainos Makasiini Oy.

MOT ranska = MOT ranska 2.0. Kielikone Oy. MOT sanakirjapalvelu. [Lainattu 5.10.2011].

- MOT ruotsi = MOT ruotsi 3.1. Kielikone Oy. MOT sanakirjapalvelu. [Lainattu 5.10.2011].
- Oittinen, Riitta (1995). *Kääntäjän karnevaali*. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Oittinen, Riitta (1997). *Liisa, Liisa ja Alice*. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Oittinen, Riitta (2001). Kääntäjä kääntää kuvia. Teoksessa: Kaisu Rättyä & Raija Raussi (toim.). *Tutkiva katse kuvakirjaan*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 133–152.
- Oittinen, Riitta (2004). *Kuvakirja kääntäjän kädessä*. Saarijärvi: Saarijärvi Offset.
- Oittinen, Riitta (2006). No Innocent Act: On the Ethics of Translating for Children. Teoksessa: *Children's Literature in Translation. Challenges and Strategies*, 35–43. Toim. Jan Van Coillie & Walter P. Verschueren. Iso-Britannia: Alden Group Ltd, Osney Mead, UK.
- Ory, Pascal & Delaroche, Philippe (2008). Entretien avec Joann Sfar. *l'Express* [online]. [Lainattu: 25.11.2009]. Saatavilla: http://www.lexpress.fr/culture/livre/entretien-avec-joann-sfar_815401.html
- Piitulainen, Marja-Leena (1998). Semanttinen ekvivalenssi ja kontrastiivinen analyysi. Teoksessa: Antero Niemikorpi (toim.). *Matkalla kielestä kieleen*. Vaasa: Ykkös-Offset Oy. 162–171.
- Puurtinen, Tiina (1995). Lastenkirjallisuuden kääntäminen: normit, luettavuus ja ideologia. Teoksessa: Outi Paloposki & Henna Makkonen-Craig (toim.). *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsinki: Yliopistopaino. 106–131.
- Schröder, Horst (2010). Lille Prinsen. Sähköpostiviesti Camilla Erikssonille 9.3.2010.
- SRS = *Suomi-Ruotsi-Suomi-sanakirja* (2005). 7. painos. Toim. Ilse Cantell. Juva: WS Bookwell Oy.
- SSR = *Suuri Suomi-Ruotsi-sanakirja* 1–2 (1997). Päätoim. Birgitta Romppanen. WSOY:n & Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisema. Juva: WSOY – Kirjapainoyksikkö.
- Tolvanen, Juhani (1996). Vaahtokarkista lenkkimakkaraksi – ajatuksia sarjakuvan kääntämisestä. Teoksessa: Juha Herkman (toim.). *Ruutujen välissä, näkökulmia sarjakuvaan*. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy. 203–213.
- Vehmas-Lehto, Inkeri (1999). *Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännösteoriaan*. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Webster, Paul (2002). *Antoine de Saint-Exupéry. Pikku prinssin elämä*. Hämeenlinna: Karisto Oy.